

VANHEMPIEN KÄSITYS LASTENSA
SOSIOEMOTIONAALISESTA HYVINVOINNISTA
JA YHTEISTYÖSTÄ VUOROHOIDON KANSSA

Matleena Aho
Anniina Viljakainen

Opinnäytetyö
Joulukuu 2013

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) AHO, Matleena VILJAKAINEN, Anniina	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 12.12.2013
	Sivumäärä 62	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi VANHEMPIEN KÄSITYS LASTENSA SOSIOEMOTIONAALISESTA HYVINVOINNISTA JA YHTEISTYÖSTÄ VUOROHOIDON KANSSA		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) HINTIKKA, Timo		
Toimeksiantaja(t) Perheet 24/7 –hanke, Rönkä Anna		
Tiivistelmä Opinnäytetyö on osa Jyväskylän ammattikorkeakoulun hallinnoimaa Perheet 24/7 –hanketta, jonka tavoitteena on tutkia vanhempien epätyypillisten työaikojen vaikutusta lasten ja perheiden hyvinvointiin. Hankkeessa ovat mukana myös Jyväskylän yliopisto, Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos sekä kansainvälisiä yhteistyökumppaneita Hollannista ja Iso-Britanniasta. Työelämän tahti on muuttunut ja epätyypilliset työajat lisääntyneet. Yhä useammassa perheessä vanhemmat tekevät vuorotyötä. Samalla on kasvanut tarve lasten ympärivuorokautiselle hoidolle. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää lapsen sosioemotionaalista hyvinvointia ja viihtyvyyttä vuorohoidossa sekä yhteistyötä vuorohoidon kanssa vanhempien näkökulmasta. Hankkeen web-kyselyyn vastasi yhteensä 483 vanhempaa. Opinnäytetyö keskittyi lapsen hyvinvointiin liittyvään osaan kyselystä. Kerätyn aineiston avulla suoritettiin vertailua päivä- ja vuorotyötä tekevien vanhempien välillä ja selvitettiin, onko työajoilla vaikutusta lapsen sosioemotionaaliseen hyvinvointiin. Tutkimus oli määrällinen. Tutkimuksen mukaan vanhempien tekemä vuorotyö ei juuri vaikuttanut lasten sosioemotionaaliseen hyvinvointiin. Vertaissuhdeongelmat näyttäytyivät kuitenkin suurempina kuin päivätyötä tekevien vanhempien lapsilla. Lapset viihtyivät vanhempiensa mukaan hyvin vuorohoidossa ja olivat vapautuneita ryhmässä. Vanhemmat olivat pääosin tyytyväisiä vuorohoidon kanssa tehtävään yhteistyöhön, mutta jotkut kokivat joutuvansa kantamaan vastuun lapsestaan yksin, eivätkä tunteneet itseään yhtä tervetulleiksi lastensa hoitopaikkaan kuin päivähoitossa olevien lasten vanhemmat.		
Avainsanat (asiasanat) Vuorotyö, epätyypillinen työaika, vuorohoito, sosioemotionaalinen hyvinvointi, yhteistyö, kasvatuskumppanuus		
Muut tiedot		

Author(s) AHO, Matleena VILJAKAINEN, Anniina	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 12122013
	Pages 62	Language Finnish
		Permission for web publication (X)
Title PARENTS' NOTIONS OF THEIR CHILDREN'S SOCIO-EMOTIONAL WELLBEING AND OF COOPERATION WITH NIGHT-AND-DAY CARE		
Degree Programme Degree Programme in Social Services		
Tutor(s) HINTIKKA, Timo		
Assigned by Families 24/7 –research project, Rönkä Anna		
Abstract The thesis is a part of the Families 24/7 –research project supervised by JAMK University of Applied Sciences. The aim of the project is to research how parents' atypical working hours affect children's and families' wellbeing. Cooperation partners in the project are the University of Jyväskylä and the National Institute of Health and Welfare as well as international partners from Netherlands and Great Britain. The pace of working life has changed, and atypical working hours are more common these days. In more and more families both parents do shift work, and the need for children's night-and-day care has grown. The aim of the thesis was to examine children's socio-emotional wellbeing and their adjustment to night-and-day care as well as cooperation with night-and-day care from the parents' point of view. A total of 483 parents answered to a web-survey organised by the project. The thesis focused on the wellbeing aspect of the questionnaire. With the collected material comparison were made between day worker and shift worker parents in order to find out if the working hours affected the children's socio-emotional wellbeing. The research approach was quantitative. According to the study, parents' shift work did not have a significant impact on the children's socio-emotional wellbeing. However, there were more children with peer problems in families where parents did shift work. According to the parents, the children had adjusted well to night-and-day care and felt relaxed in the groups. The parents were mostly satisfied with the cooperation with their night-and-day care, although some of them felt that they had to take responsibility for the children themselves, and that they did not feel as welcome to their children's night-and-day care centre as those whose children were in regular day-care.		
Keywords Shift work, atypical working hours, night-and-day care, socio-emotional wellbeing, cooperation, parental engagement		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1	Lapsi työelämän keskiössä	3
2	Vuorotyö ja vuorohoito.....	4
2.1	Muutos päivätyöstä 24/7 – yhteiskuntaan.....	5
2.2	Vuorohoito varhaiskasvatuspalveluna.....	6
3	Lapsen persoonallisuuden kehitys.....	8
3.1	Psykososiaalinen kehitys.....	10
3.2	Temperamentti	12
4	Lapsen sosioemotionaalisen kehityksen vaikutus hyvinvointiin	15
4.1	Kiintymyssuhde	16
4.2	Lapsi osana vertaisryhmää.....	18
4.3	Empatia ja tunteiden säätely.....	20
5	Yhteistyö vuorohoidon kanssa	21
5.1	Kasvatuskumppanuus.....	21
5.2	Vanhemmuuden tukeminen.....	24
6	Tutkimuksen toteutus	26
6.1	Tutkimuksen kohdejoukko ja tutkimustehtävä.....	27
6.2	Tutkimusmenetelmät.....	28
6.3	Aineiston analysointi.....	30
6.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	33
7	Tulokset	35
7.1	Taustatiedot	35
7.2	Sosioemotionaalinen hyvinvointi	36
7.2.1	Vanhempien työajan vaikutus alle 3-vuotiaan lapsen temperamenttipiirteisiin	36
7.2.2	Vanhempien työajan vaikutus 3-6-vuotiaiden lasten persoonallisuuteen.....	39
7.3	Lapsen viihtyvyys vuorohoidossa	41
7.4	Yhteistyö vuorohoidon kanssa.....	45

8 Pohdinta	48
8.1 Tutkimustulosten arviointi ja johtopäätökset.....	48
8.2 Tutkimuksen toteutus ja jatkotutkimusideat	53
LÄHTEET	57

TAULUKOT

Taulukko 1. Malli frekvenssitaulukosta	31
Taulukko 2. Vanhempien työajan vaikutus lapsen sosiaalisuuteen.....	37
Taulukko 3. Vanhempien työajan vaikutus lapsen emotionaalisuuteen	38
Taulukko 4. Vanhempien työajan vaikutus lapsen aktiivisuuteen	38
Taulukko 5. Vanhempien työajan vaikutus lapsen prososiaalisuuteen	40
Taulukko 6. Vanhempien työajan vaikutus lapsen emotionaalisiin ongelmiin	40
Taulukko 7. Vanhempien työajan vaikutus lapsen vertaissuhdeongelmiin.....	41
Taulukko 8. Tunnen itseni tervetulleeksi lapseni hoitopaikkaan.....	46

KUVIOT

Kuvio 1. Lapseni nauttii hoitoon menemisestä.....	42
Kuvio 2. Lapseni pyrkii välttämään kontaktia muiden lasten kanssa.....	43
Kuvio 3. Lapseni on vaikea hyvästellä vanhempansa, hän on ahdistunut tai lohduton	43
Kuvio 4. Lapseni ei tunne oloaan vapautuneeksi ryhmässä.....	44
Kuvio 5. Lapseni saa henkilökohtaista huomiota lastenhoidon ammattilaiselta..	45

1 Lapsi työelämän keskiössä

Kuvittele, että on myöhäinen ilta. Sinua väsyttää. Olet pieni lapsi, jota äiti tai isä on viemässä päiväkotiin. Samana aamuna olet herännyt päiväkodista, tuttujen päiväkotityöntekijöiden hellässä huomassa, mutta et kuitenkaan omasta tutusta ja turvallisesta kotisängystäsi. Välipalan jälkeen vanhempasi hakivat sinut hetkeksi kotiin leikkimään ja syömään. Kotona oli kuitenkin kiireen tuntua, koska pian oli taas lähdettävä päiväkotiin ja töihin. Vanhemmilla ei ollut kuin hetki aikaa leikkiä kanssasi. Nyt olet menossa taas yökylään päiväkotiin, vaikka mieluummin jäisit kotiin omaan sänkyyn nukkumaan. Miltä tämä sinusta tuntuu? Miten vanhempasi kokevat, että heidän työnsä vaikuttaa sinuun?

Työelämän tahti on muuttunut. Lasten vanhemmat ottavat yhä useammin vastaan työn, jossa heidän on työskenneltävä iltaisin, öisin ja viikonloppuisin. Talouden kasvua täytyy pitää yllä, mutta onko asia huomioitu lapsen näkökulmasta? Suomessa tilanne on muun Euroopan näkökulmasta varsin ainutlaatuinen. Meillä molemmat vanhemmat voivat tehdä vuorotyötä jolloin lapsen hoito järjestyy esimerkiksi vuoropäiväkodissa. Äitiydessä ja isyydessä on velvoitteensa, jotka olisi huomioitava myös 24/7 -yhteiskunnan pyörteissä. (Aula 2010.)

Tämä tutkimus on osa Perheet 24/7 -hanketta. Suomessa on tehty hyvin vähän tutkimuksia epätyypillisen työajan vaikutuksesta lasten ja perheiden hyvinvointiin. Perheet 24/7 -hankkeen tavoitteena on selvittää, onko vanhempien epätyypillisellä työajalla ja lasten hoitojärjestelyillä vaikutusta perheen ja lasten hyvinvointiin. Tavoitteena on myös tutkia, miten perheet ja lapset suhtautuvat lastenhoitojärjestelyihin ja vanhemman työaikoihin. (Perheet 24/7 2012.)

Tutkimushanke toteutetaan yhteistyössä Jyväskylän yliopiston, Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu hallinnoi hanketta. Hankkeessa on mukana myös kansainvälisiä yhteistyökumppaneita. (Perheet 24/7 2012.)

Perheet 24/7 –hanke kerää tietoa vanhemmilta, päivähoidon työntekijöiltä sekä lapsilta. Tutkimusmenetelminä käytetään esimerkiksi haastatteluja, web-kyselyitä ja lapsille tarkoitettua ympärivuorokautista sähköistä päiväkirjaa Postia Illiltä! (Perheet 24/7 2012).

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, onko vuorotyöllä vaikutusta lapsen sosioemotionaaliseen hyvinvointiin. Tutkimuksessamme lähestymme asiaa vanhempien näkökulmasta: miten vanhempi kokee vuorotyönsä vaikuttavan lapsen ja kuinka lapsi vuorohoidossa viihtyy. Tarkastelemme myös vuorohoitopalveluita käyttävien vanhempien kokemuksia kasvatuskumppanuudesta ja vanhemmuuden tukemisesta.

Tutkimus on kvantitatiivinen ja kysely vanhemmille toteutettiin marraskuun 2012 ja tammikuun 2013 välisenä aikana. Tutkimukseen vastasi yhteensä 483 vanhempaa, joista huomattavan suuri osa oli naisia. Saatujen vastausten avulla olemme voineet tehdä vertailua muun muassa siitä, eroavatko päivä- ja vuorotyötä tekevien vanhempien käsitykset lastensa sosioemotionaalisesta hyvinvoinnista mitenkään toisistaan ja onko lapsen hyvinvoinnin kannalta todellisuudessa merkitystä sillä, onko hän hoidossa päiväkodissa vai vuoropäiväkodissa.

2 Vuorotyö ja vuorohoito

Päivähoitoa, jota tarjotaan arkisin kello 18 ja 06 välillä sekä viikonloppuisin, kutsutaan vuorohoidoksi. Vuorohoidon tarve on kasvanut 2000-luvulla, kun työelämä on muuttunut. Vuorohoitoon lapsilla ei ole subjektiivista oikeutta, vaan sitä tarjotaan ainoastaan niille perheille, joilla on työstä tai opiskelusta johtuva tarve lapsen vuorohoidolle. (Petäjaniemi & Pokki 2010, 9.)

2.1 Muutos päivätyöstä 24/7 – yhteiskuntaan

Suurin osa työntekijöistä tekee säännöllistä päivätyötä, jolloin työnteko ajoittuu pääsääntöisesti aikavälille 06-18. Työ voi olla myös säännöllisesti aamuun, iltaan tai yöhön ajoittuvaa tai vuorotyötä, jolloin työntekijä työskentelee vaihtelevasti useampana eri vuorokauden aikana. (Hakola, Hublin, Härmä, Kandolin, Laitinen & Sallinen 2007, 10.) Jotta työtä voidaan kutsua vuorotyöksi, täytyy sen täyttää tietyt lakiin kirjatut määritelmät koskien vuorojen säännöllistä vaihtuvuutta.

Työaikalaisissa asia kerrotaan seuraavasti:

Vuorotyössä vuorojen on vaihduttava säännöllisesti ja muututtava ennakolta sovituin ajanjaksoin. Vuorojen katsotaan vaihtuvan säännöllisesti, kun vuoro jatkuu enintään yhden tunnin yhdessä työhön sijalle tulleen vuoron kanssa tai kun vuorojen väliin jää enintään yhden tunnin aika. (Työaikalaki 9.8.1996/605, 27 §.)

Toimistotyötä tehdään harvemmin muutoin kuin tavallisena päivätyönä, mutta esimerkiksi kuljetus- ja liikennealalla, sosiaali- ja terveysalalla sekä teollisuudessa ja palvelutyössä työajat noudattavat usein vuoro- tai jaksotyöaikoja. Yrittäjät ovat vielä täysin oma lukunsa, heidän työaikansa on usein hyvin epäsäännöllistä eikä sitä voida luokitella kuuluvaksi edellä mainittuihin työaikamuotoihin (Hakola ym. 2007, 11).

Tilastokeskuksen mittausten mukaan vuonna 2010 reilu viidennes työntekijöistä teki vuorotyötä päätoimisesti. Naisia oli vuorotyössä jonkin verran miehiä enemmän. (Tilastokeskus, 2010.) Nykyään vuorotyötä tekevien määrä on suurempi kuin mitä se oli esimerkiksi 1990-luvun alussa. Tuolloin talouslaman jälkeinen nousu vaikutti kansainvälistymisen lisääntymiseen ja työaikojen monimuotoistumiseen. (Hakola ym. 2007, 9.) Työaikojen muutokseen on vaikuttanut osaltaan myös muutos palvelujen tarjonnassa. Palveluja ei ole saatavilla enää pelkästään päiväsaikaan, vaan yhteiskunta on yhä enemmän auki ympäri vuorokauden. Tällöin voidaan puhua 24/7-yhteiskunnasta. Tästä johtuen päivätyöläisten lisäksi on tarvittu lisää ilta- ja yötyöiden tekijöitä. (Rönkä, Malinen & Lämsä

2009, 16.) Hakolan ja muiden (2007,9) sanoin siis ”epätyypilliset työajat ovat lisääntyneet”.

Vuorotyön on havaittu aiheuttavan työntekijälle erilaisia terveysriskejä, joista useimmat liittyvät unirytmien häiriintymiseen ja unettomuuteen. Vakavampina haittoina on kohonnut riski sairastua esimerkiksi sepelvaltimotautiin tai aikuisiän diabetekseen. (Härmä, Kandolin, Sallinen, Laitinen & Hakola 2011, 3.) Vuorotyö ei vaikuta ainoastaan työntekijöihin vaan myös esimerkiksi heidän perheisiinsä. Kun vanhempi tekee iltavuoroa tai työskentelee viikonloppuisin, hänen päivänsä ja viikkonsa rytmittyvät muuhun perheeseen nähden eri tavalla. Hyvin epäsäännöllinen työ vaikeuttaa myös perheen yhteisen vapaa-ajan suunnittelua. Vaikka vaihtelevat työajat tuovat positiivisina puolina esimerkiksi arkivapaapäiviä ja pidempiä vapaapäiviä, on niistä aiheutuva haitta perhe-elämässä kuitenkin koettu varsin suureksi. (Hakola ym. 2007, 40–41.)

2.2 Vuorohoito varhaiskasvatuspalveluna

Suomalainen päivähoito on alkanut kehittyä 1800-luvun loppupuolella, jolloin lastentarha- ja seimitoiminta käynnistyi. Toiminnan tavoitteena oli parantaa perheiden kasvatuksen tasoa sekä tukea lasten kasvatusta. Maan itsenäistyttyä päivähoitosta tuli valtion järjestämää ja sitä alettiin tarkastella myös lastensuojelun kannalta. Päivähoito nähtiin tukitoimena niille perheille, jotka eivät itse onnistuneet lastensa kasvatuksessa. Ensisijainen hoitopaikka lapsille oli kuitenkin koti. Naisten työssäkäynnin yleistyttyä 1960-luvulla lisääntyi myös keskustelu päivähoitosta. Vuonna 1973 säädettiin laki, jolloin päivähoito irrotettiin lastensuojelusta ja määriteltiin sosiaalipalveluksi. 1990-luvulla päivähoitoa ei enää tarjottu ainoastaan siksi, että äidit pääsisivät töihin, vaan lapsille tuli subjektiivinen päivähoito-oikeus. Tämä tarkoittaa sitä, että perheet voivat käyttää päivähoitopalveluita riippumatta vanhempien työssäkäynnistä. Aluksi subjektiivinen oikeus päivähoitoon koski vain alle 3-vuotiaita lapsia, mutta myöhemmin (1996) se laajennettiin koskemaan kaikkia alle kouluikäisiä. (Alasuutari 2003, 24–25.)

Vuoden 2013 alussa vastuu varhaiskasvatuksen ja päivähoidopalveluiden lainsäädännön valmistelusta, hallinnosta ja ohjauksesta siirtyi sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöltä opetus- ja kulttuuriministeriölle (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013).

Päivähoitolaissa ei ole erikseen vuorohoitoa koskevaa lainsäädäntöä, vaikka vuorohoito poikkeaa päivähoidosta esimerkiksi ympärivuorokautisen aukiolon ja lasten hoitoaikojen suhteen. Laki on jopa osittain ristiriidassa vuorohoidon järjestämisen kanssa. Esimerkiksi asetuksessa lasten päivähoidosta (16.3.1973/239, 4§) käy ilmi, ettei lapsen hoidon tulisi kestää yhtäjaksoisesti kymmentä tuntia enempää. Noin 2 prosenttia kaikista päivähoidossa olevista lapsista on kuitenkin hoidossa toistuvasti yli 10 tuntia (Färkkilä, Kahiluoto & Kivistö 2006, 45–46). Vaikka vuorohoitoon liittyviä asetuksia tai lakeja ei olekaan, löytyy lasten päivähoidon laista kuitenkin viitteitä vuorohoitoon liittyen, kuten seuraavasta käy ilmi: ”Lasten päivähoito on pyrittävä järjestämään siten, että se tarjoaa lapsen hoidolle ja kasvatukselle sopivan hoitopaikan ja jatkuvan hoidon sinä vuorokauden aikana, jona sitä tarvitaan” (Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36 2 §).

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön, Stakesin, opetusministeriön, opetushallituksen ja Suomen kuntaliiton teettämässä tutkimuksessa (2005) yleisin vuorohoidon tarve oli iltaisin klo 18–22 välillä. Vuorohoitoa tarvitsevista lapsista 10 prosenttia oli hoidossa viikonloppuisin ja 7 prosenttia öisin (klo 22–06). (Färkkilä ym. 2006, 45.) Suomi on vuorohoitajärjestelmänsä takia poikkeuksellinen maa, sillä monissa muissa maissa ei ole vastaavaa järjestelmää. Näissä maissa sosiaalisen verkoston asema on suuremmissa arvossa. Toisaalta joissakin tapauksissa Suomessa hoito on sukulaisten ja tuttavien varassa, esimerkiksi pienten kouluikäisten ilta- ja yöhoito. (Rönkä & Tammelin 2012.)

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön ja muiden tutkimuksessa (2005) vuorohoidossa olevien lasten määrä Suomessa vaihteli kunnittain nollostakaan 33 prosenttiin. Pie-

nissä ja keskisuurissa kunnissa vuorohoitoa tarvitsevien lasten osuus oli isompi kuin suurissa kunnissa. Myös vuorohoidon järjestäminen vaihtelee kuntien välillä. Isommissa kunnissa vuorohoito järjestetään lähes aina päiväkodissa, mutta pienemmissä kunnissa käytetään ryhmäperhepäiväkoteja. Suurimmassa osassa keskisuurista ja suurista kunnista vuorohoito on järjestetty niin, että kaikki vuorohoitoa tarvitsevat lapset on sijoitettu samoihin yksikköihin, joissa ei ole ollenkaan vain päivähoidossa olevia lapsia. Pienistä kunnista vain joka neljännessä vuorohoito on keskitetty tiettyihin yksikköihin. (Färkkilä ym. 2006, 45–47.) THL:n tekemän kuntakyselyn mukaan seitsemän prosenttia kaikista Suomessa kunnallisessa päivähoidossa olevista lapsista on vuorohoidossa. (THL 2010).

Kaikki kunnat eivät ole määritelleet vuorohoitoa varhaiskasvatussuunnitelmassaan, mutta esimerkiksi Jyväskylän varhaiskasvatussuunnitelmasta löytyy selkeät linjaukset, joiden perusteella vuorohoitoa toteutetaan. Vuorohoitoa tarjotaan silloin, jos tarve syntyy vanhemman työstä tai opiskelusta johtuen. Lapsi voi olla hoidossa silloin, kun kummatkin vanhemmat ovat töissä sekä vanhempien nukkumisajan yövuoron jälkeen. Vuorohoitoa järjestetään, mikäli vanhemmat ilmoittavat lapsen seuraavan viikon ja viikonlopun vuorohoidon tarpeesta maanantaihin klo 18 mennessä, muutoin hoidon onnistumista ei taata. Pääsääntöisesti vuorohoitolainen lomailee, kun vanhempikin lomailee (myös sairausloma), poikkeus voidaan tehdä ainoastaan perustelluista syistä. Mikäli lapsi ei enää tarvitse vuorohoitoa, siirtyy hän toiseen ryhmään, päiväkotiin tai perhepäivähoitoon. Myös lapselle kuuluvat ruoat on määritelty kellonaikojen mukaan linjauksissa. Linjauksissa on myös määritelty se, moneltako lapsi pitää viimeistään hakea, ellei hän jää yöhoitoon ja milloin lapsi pitää viimeistään tuoda, jos hän jää yöhoitoon. (Jyväskylän kaupunki 2013.)

3 Lapsen persoonallisuuden kehitys

Persoonallisuus mielletään usein sanana kuvaamaan ihmisen voimakkaasti muista ihmisistä erottuvia piirteitä. Saatetaan sanoa, että ihminen on ”persoonalli-

nen”, jos hän esimerkiksi reagoi asioihin muita voimakkaammin. Psykologiassa persoonallisuus liittyy ihmisen melko pysyviin ominaisuuksiin, jotka vaikuttavat esimerkiksi hänen tunteisiinsa, tapaansa ajatella ja käyttäytymiseensä. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 91; Metsäpelto & Feldt 2009, 13.) Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole ottaa kantaa persoonallisuus- tai temperamenttiteorioiden paremmuuteen, vaan olemme poimineet mielestämme oleelliset asiat ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi.

Persoonallisuus pitää sisällään monia asioita, kuten minuus, itsetunto, arvot, asenteet ja temperamentti. Minuus on yksilön henkilökohtainen käsitys siitä, millainen ihminen hän on. Itsetunto taas liittyy käsitykseen omasta arvokkuudesta. Terve itsetunto näkyy ihmisen kunnioituksessa ja arvostuksessa itseään sekä muita kohtaan. Ihminen myös pystyy myöntämään omat heikkoutensa väheksymättä silti itseään. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 22.) Itsetunto voi olla yksityinen tai julkinen. Yksityisellä itsetunnolla tarkoitetaan sitä, mitä ihminen omassa päässään itsestään ajattelee ja julkinen itsetunto näkyy muille ihmisille. Julkinen itsetunto ei ole ihmisen aito itsetunto, vaan kuva, jonka hän haluaa antaa itsestään muille. (Keltikangas-Järvinen 1994, 24.) Arvoilla tarkoitetaan ihmiselle tärkeitä asioita, joita voivat olla esimerkiksi terveys ja vapaus. Asenne taas näkyy esimerkiksi ihmisen tavassa suhtautua tilanteisiin ja toisiin ihmisiin. (Nurmiranta ym. 2009, 22.)

Itävaltalainen tutkija Sigmund Freud (1856–1939) loi teorian, joka kuvaa persoonallisuuden rakennetta ja dynamiikkaa. Hänen mukaansa ne muodostuvat kolmesta osasta: Viettipohjasta (id), yliminästä (superego) ja tietoisesta minästä (ego). Id tarkoittaa viettejä, jotka ovat osa minuutta. Tämä osa yrittää toteuttaa esimerkiksi seksuaalisia ja aggressiivisia yllykkeitä, sillä se toimii mielihyvääperiaatteella. Osa seksuaalisista vieteistä voi olla sellaisia haluja ja tarpeita, mitä ihminen ei välttämättä edes itse tiedosta. Vauvojen toiminta perustuu pääosin viettiminään, sillä vauva yrittää vain saada vietit tyydytettyä. Superego, yliminä, taas on kuva ihanneminästä, joka on syntynyt ympäristön ja kasvatuksen vaikutuk-

sesta. Yliminä kontrolloi id-minää, sillä se toimii ikään kuin omatuntona. Yliminä estää ihmistä toteuttamasta kaikkia viettejään. Näiden kahden minän väliin sijoittuu ego, joka valitsee sen, kuunteleeko ihminen omatuntoaan vai viettejään. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 93–94; Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 151.)

3.1 Psykososiaalinen kehitys

Ihminen kehittyy yksilöksi, mutta tarvitsee siihen yhteisön tukea. Lapsi kehittyy omaksi persoonakseen, mutta samalla hän myös opettelee yhteisön jäsenenä olemista. Lapsi oppii noudattamaan yhteisiä sääntöjä ja tapoja, kun hän saa oppimistaan taidoista ja asioista palautetta yhteisön jäseniltä. (Nurmiranta ym. 2009, 29.) Olemalla vuorovaikutuksessa vanhempien ja muun yhteisön kanssa, lapsi oppii esimerkiksi säätelemään omia tunteitaan. Hän myös oppii sosiaalisia taitoja, jotka ovat tärkeitä myöhemmässä elämässä. (Silvén & Kouvo 2010, 84.)

Psykososiaaliseen kehitykseen liittyy psykologi Erik. H. Eriksonin (1902–1994) elämänkaaripsykologian mukaan kahdeksan kehityskriisiä. Edellisen kriisin läpikäyminen mahdollistaa seuraavan vaiheen kehityksen. Se, millaisen ratkaisun ihminen keksii näihin ongelmatilanteisiin, riippuu yksilöstä ja ympärillä vallitsevat kulttuurista. Ensimmäisten kehityskriisien ratkaiseminen vaikuttaa eniten myöhempään kehitykseen liittyen. (Nurmiranta ym. 2009, 29.)

Neljä ensimmäistä kehityskriisiä esiintyvät lapsuudessa. Ensimmäinen kehityskriisi sijoittuu vauvaikään ja sen haasteena on perusluottamuksen syntyminen. Perusluottamus syntyy vuorovaikutuksessa vauvan ja hoitajien välillä. Vauva pystyy selviytymään kriisistä, mikäli hänen tarpeisiinsa vastataan. Pelkkä fyysisiin tarpeisiin, kuten nälkään, vastaaminen ei riitä, vaan myös esimerkiksi vauvan läheisydentarpeeseen tulee vastata ja hänen kanssaan tulee olla vuorovaikutuksessa. Kun vauvan tarpeet on kaikilta osin tyydytetty, kokee hän olonsa turvallisiksi ja pystyy luottamaan maailmaan. (Nurmiranta ym. 2009, 29–30.) Saades-

saan kokemuksen siitä, että tarpeisiin vastataan ja tulee kuulluksi, vauva saa positiivisen käsityksen sekä itsestään että hoitajista (Silvén & Kouvo 2010, 82).

Vuorovaikutuksellisessa suhteessa vauva oppii nopeasti, millä tavoin hän saa hoitajan huomioimaan itsensä ja millä tavoin saa läheisyyttä ja turvaa. Vauva oppii luottamaan ihmisiin aikuisen johdonmukaisen toiminnan avulla. Vauvan varhaiset kokemukset vaikuttavat siihen, miten hän käsittelee omia tunteitaan ja ajatuksiaan sekä tulkitsee ja havainnoi ympäristöään. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 29.) Mikäli tarpeisiin ei vastata, vauva ei pysty luottamaan siihen, että häntä kuunnellaan ja tarpeisiin vastataan. Jo aivan pieni vauva oppii, ettei pahaa oloa kannata näyttää, jos sen ilmaiseminen ei kannata. Tällöin vauva oppii luottamaan ainoastaan itseensä, jolloin perusluottaminen maailmaa kohtaan on huono. (Nurmiranta ym. 2009, 29–30.)

Toinen kehityskriisi on varhaislapsuudessa, 1-3 vuoden iässä, jolloin haasteena on voimistuttua itsenäisyyden kokemusta. Lapsen täytyy oppia esimerkiksi käymään potalla. Onnistuessaan hän saa kokemuksen itsenäisyydestä ja omasta tahdosta. Tässä iässä lapsi voi olla haastava, koska haluaa tehdä asiat itse niin kuin parhaaksi näkee. Lasta tulisi tukea omatoimisuuteen, jotta hän saisi myönteisiä kokemuksia omasta itsenäisestä pärjäämisestään. Harjoittelemalla itsenäisyyttä lapsi saa realistisemmän kuvan omista kyvyistään. Mikäli lapsi onnistuu suorittamaan tämän vaiheen onnistuneesti, hän saa kokemuksen itsekontrollista ja omasta tahdosta. (Nurmiranta ym. 2009, 30.)

3-6 vuoden iässä lapsi on kyselyiässä, jolloin muodostuu omantunnon perusteet ja lapsi oppii vaikuttamaan omaan käytökseensä. Käydessään läpi kolmatta kehityskriisiään lapsi opettelee asioita leikin avulla. Hän harjoittelee, miltä tuntuu epäonnistua ja potea syyllisyyttä. Lapsesta alkaa myös tulla aiempaa itsekriittisempi. Hän yrittää olla kuten isommat lapset ja pettyy, jos ei pysty tekemään samoja asioita kuin he. (Nurmiranta ym. 2009, 30.) Lapsi alkaa tässä vaiheessa esittää paljon kysymyksiä. Lapsen kysymyksiin on tärkeä vastata asiallisesti, eikä

pitää niitä typerinä. Lapsen kysymykset voivat olla aikuisen mielestä epämiellyttäviäkin ja aikuista saattaa ärsyttää lapsen kysely, mutta ärsyyntymistä ei saisi näyttää lapselle. Mikäli aikuinen toruu lasta kyselemisestä, lapselle tulee syyllisyydentunne, eikä hän saa uteliaisuuttaan ja tiedonhaluaan tyydytettyä. (Nurmiranta ym. 2009, 30; Vilén ym. 2006, 151.)

Neljäs ja viimeinen lapsuusajan kehityskriisi ajoittuu kuudennen ikävuoden ja nuoruuden väliin. Silloin lapselle on tärkeää, että muut samanikäiset hyväksyvät hänet. Hän yrittää samalla myös näyttää kykynsä ja ahkeruutensa. Lapsi opettelee sosiaalisia taitoja. Esimerkiksi koulun ryhmätöissä onnistuminen tuo lapselle pystyvyyden tunteen. Lapsi haluaa hallita asioita ja onnistua omien kykyjensä avulla ratkaisemaan haastavia tilanteita. Jos lapsi ei saa onnistumisenkokemuksia, hänelle kehittyy alemmuudentunne. (Nurmiranta ym. 30.) Lapsi oppii kaveriesuhteiden avulla uusia tärkeitä taitoja, kuten sosiaalisia taitoja ja itsenäisyyttä. Hän opettelee myös havainnoimaan toisten käytöstä ja tunteita. Lapsi kaipaa laajan kavერიpiirin lisäksi ainakin yhtä läheistä ihmissuhdetta, jonka avulla hän oppii esimerkiksi luottamusta ja herkkyyttä toista kohtaan. (Nurmi ym. 2006, 109–110.)

3.2 Temperamentti

Temperamentti herätti tutkijoiden kiinnostuksen 1950-luvulla, kun havaittiin että pienissä vauvoissa on eroja jo syntyessään, eivätkä eroavaisuudet ole pelkästään kasvatuksen tulosta. Temperamenttitutkimuksen uranuurtajina pidettyjen psykologien Thomasin ja Chessin vuonna 1956 alkaneen pitkäaikaistutkimuksen avulla voitiin osoittaa temperamentin vaikutus lapsen kehityksessä sekä sen merkitys yksilön myöhemmälle elämälle. Thomasin ja Chessin jälkeen moni muukin tutkija on kehittänyt oman temperamenttiteoriaansa ja vaikka eroja näistä teorioista löytyy, on moni perusasia pysynyt samana. (Keltikangas-Järvinen 2004, 15–16, 46–48, 71–72.)

Temperamentti kuvastaa ihmiselle ominaista käyttäytymistyyliä sekä tapaa toimia ja reagoida. Kyse on synnynnäisistä ja pysyvistä ominaisuuksista, jotka erottavat yksilöt toisistaan. Vaikka temperamentin ilmeneminen voi esimerkiksi iän ja kasvatuksen myötä muuttua, perustemperamentti näyttäisi pysyvän aina samana. (Keltikangas-Järvinen 2006, 22–36). Hieman eri teorioista riippuen vaihtelee painotus siinä, mihin temperamentti ihmisessä vaikuttaa. Yleisesti voidaan kuitenkin sanoa, että temperamentilla on merkitystä niin yksilön sisäisten tunteiden ilmaisuun kuin ulkoisten ärsykkeidenkin aiheuttamiin reaktioihin. (Keltikangas-Järvinen 2009, 50)

Thomas ja Chess ovat tutkimustensa perusteella jakaneet ihmisen käyttäytymistyyliä yhdeksään temperamenttipiirteeseen, jotka myöhemmin yhdistyivät vielä kolmeksi eri temperamenttityypiksi. He havaitsivat nämä piirteet ja tyypit alun perin lapsilla, minkä vuoksi ne selventävät hyvin juuri lasten käyttäytymistä. Helpon temperamenttityypin omaava lapsi on mielialaltaan positiivinen, suhtautuu myönteisesti uusiin ihmisiin ja asioihin, ei ärsyynny helposti, osoittaa tunteitaan maltillisella tavalla ja on muun muassa uni- ja ruokailurytmisään säännöllinen. Jos temperamenttityyppi taas on vaikea, on lapsen käyttäytyminen täysin päinvastaista helppoon temperamenttityypiin verrattuna. Lapsi syö ja nukkuu täysin ilman selkeää rytmiä, on varautunut ja vetäytyväinen uusia tilanteita kohdatessaan, itku on usein herkässä ja mieliala muutenkin matalalla. Osin näiden kahden välimaastoon sijoittuu hitaasti lämpenevä temperamenttityyppi, jolloin lapsi suhtautuu melko vaisusti mutta silti negatiivisesti kaikkeen uuteen ja hänellä kestää aikansa sopeutua muutoksiin. Tunnereaktiot ovat kuitenkin hillittyjä ja elämänrytmi on jokseenkin säännöllinen. (Thomas & Chess 1977, 22–23.)

Useinkaan lapsia ei pystytä sijoittamaan täysin johonkin kolmesta temperamenttityypistä, vaan heillä on piirteitä useammasta tyypistä (Thomas & Chess 1977, 23). Luokittelussa ei ole myöskään kyse esimerkiksi helpoista tai vaikeista lapsista vaan temperamentti on luonteeltaan neutraali ja sen helppous tai vaikeus määrittyy vasta suhteessa ympäristöön, kulttuuriin ja tilanteisiin (Keltikangas-

Järvinen 2004, 66–68). Havainnollistaaksemme tätä ajatellaan vaikkapa lasta joka nauttii uusiin asioihin tutustumisesta sekä ympäristön tutkimisesta ja kaipa paljon virikkeitä. Jos lapsi elää maalla, jossa kotitaloa ympäröi mielenkiintoinen ja ihmeellinen luonto, on piirre hänelle hyväksi. Mutta kun virikkeitä kaipaava ympäristön tutkija elää keskellä vilkasta kaupunkia, voi lapsi joutua vaaratilanteisiin livahtaessaan tutkimusretkilleen. Tätä temperamentin ja ympäristön yhteensopivuutta ja -sopimattomuutta kutsutaan englanninkielisillä termeillä ”goodness of fit” ja ”poornes of fit” (Thomas & Chess 1977, 11–12).

Toinen erityisesti lasten käyttäytymiseen perustuva temperamenttiteoria on Bussin ja Plominin teoria (Buss 1989, 49). Heidän teoriansa on saanut tunnustusta parhaimmin perusteltuna lasten temperamenttia selittävänä teoriana. Bussin ja Plominin mukaan tietty piirre täytyy olla havaittavissa lapsessa jo kahden ensimmäisen ikävuoden aikana, jotta sitä voidaan nimittää temperamentiksi. Heidän teoriansa edellyttää myös, että piirre ja siinä ilmenevät erot yksilöiden välillä voidaan selittää perimän avulla. (Keltikangas-Järvinen 2004, 71.) Bussin ja Plominin tutkimusten mukaan ihmisellä on kolme temperamenttipiirrettä; emotionaalisuus, aktiivisuus ja sosiaalisuus. Emotionaalisuudella kuvataan taipumusta kokea negatiivisia tunnetiloja kuten stressiä tai pelkoa, jotka voi pienessä vauvassakin näkyä jo ensimmäisten elinpäivien aikana. Aktiivisuus taas näyttäytyy yksilön toiminnan voimakkuutena ja nopeutena. Sosiaalisuus kertoo siitä, kuinka paljon ihminen nauttii toisten ihmisten seurasta. Jos sosiaalisuuden aste on korkea, yksilö välttää aktiivisesti yksinoloa ja kokee yhdessäolon muiden kanssa sisäisesti palkitsevana. (Buss & Plomin 1984, 62, 70, 82–84.) Teoriassa on huomioitu myös sosiaalisuuden toinen ääripää, ujous, joka näkyy lapsessa muun muassa hitautena tottua vieraisiin ihmisiin (Keltikangas-Järvinen 2004,73).

Eri tutkimuksissa ja teorioissa on huomattu, että erilaiset temperamenttipiirteet vaikuttavat siihen millä tavalla vanhemmat suhtautuvat lapseensa ja kasvattavat tätä. Rauhallisten vanhempien vilkas ja aktiivinen lapsi saattaa herättää hämmennystä, koska heidän mielestään lapsen täytyy kyetä käyttäytymään hillitysti.

On kuitenkin äärimmäisen tärkeää että lapsi sopeutuu omaan perheeseensä ja että koti on ympäristönä sellainen, jossa lapsen temperamentti ei muodostu ongelmaksi. (Keltikangas-Järvinen 2004, 144.) Kasvatuksen avulla yliaktiivista lasta voidaan rauhoittaa tai ujoa rohkaista. Tarkoitus ei ole muuttaa lapsen temperamenttia vaan ohjata hänen käytöstään ympäristöön sopivammaksi. (Keltikangas-Järvinen 2006, 52–53.)

4 Lapsen sosioemotionaalisen kehityksen vaikutus hyvinvointiin

Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot sekoitetaan usein keskenään. Sosiaalisuudessa on kyse synnynnäisestä temperamenttipiirteestä joka määrittää sen, viihdymmekö enemmän seurassa vai yksin eli hakeudummeko vaistomaisesti muiden ihmisten lähelle yksinolon sijaan. Sosiaaliset taidot taas ovat opittuja taitoja, joita meillä ei syntyessämme vielä ole. Ollakseen sosiaalisesti taitava ei tarvitse olla temperamentiltaan sosiaalinen, vaikka siitä toki apua onkin, sillä ryhmässä viihtyvä voi jatkuvasti harjoittaa sosiaalisia taitojaan ja säädellä käyttäytymistään toivotun mukaan. Koska taidot tulevat kuitenkin opettelun kautta, sosiaalisuus ei ole edellytys. (Keltikangas-Järvinen 2010, 17–18, 53.)

Sosiaalinen kehitys kuvaa vuorovaikutustaitojen kehitystä. Näiden taitojen avulla lapsi oppii toimimaan ryhmässä ja sopeutuu elämään yhteisöissä muun maailman kanssa. (Vilén ym. 2006, 156.) Sosiaalinen kehitys on tiiviissä yhteydessä esimerkiksi persoonallisuuden ja tunne-elämän kehitykseen. Tästä syystä sosiaalisen ja emotionaalisen eli tunne-elämän kehityksen yhteiskäsitteenä puhutaan sosioemotionaalisesta kehityksestä, jossa nämä kaksi kehityksen aluetta yhdistyvät. (mm. Aaltonen, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2006, 162.)

Lapsella on jo syntyessään edellytykset sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Kun pieni vauva kääntää päätänsä äitiään kohden hamuten ruokaa ja turvaa, hän herättää äidissä vastareaktion. Tätä voidaan kutsua sosiaalisesti vuorovaikutukseksi äidin ja vauvan välillä. (Keltikangas-Järvinen 2012, 52–53). Se mikä sosiaalisen kehityksen etenemiseen vaikuttaa, jakaa mielipiteitä. Brittiläisen psykiatri John Bowlbyn (1907-1990) 1970-luvulla kehittämä kiintymyssuhdeteoria ja toisaalta yhdysvaltalaisen tutkija Judith Harrisin (1938-) 1990-luvun loppupuolella esittämä osin kiistelty ajatus vertaissuhdevaikutteiden ylivertaisuudesta ovat erilaisia tulkintoja lapsen sosiaalisen kehityksen ymmärtämiseksi. Kolmantena on ajatus näiden molempien tekijöiden vaikutuksesta lapsen sosiaaliseen kehitykseen eri tavoilla. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 116–117; Rusanen 2011, 27.) Tästä syystä onkin mielestämme perusteltua tarkastella lähemmin sekä kiintymyssuhdeteoriaa että vertaissuhteiden vaikutusta sosiaalisen kehityksen taustatekijöinä.

4.1 Kiintymyssuhde

Sosiaalisen kehityksen perusta muodostuu lapsen ja vanhemman tai muun ensisijaisen hoitajan välisessä kiintymyssuhteessa (Vilén ym. 2006, 156). Rusanen esittelee kirjassaan Bowlbyn teoriaa kiintymyssuhteista ja niiden kehittymisestä, jossa on kyse lapsen tarpeesta kiinnittyä häntä hoivaavaan ihmiseen tunteakseen olonsa turvalliseksi. Useimmiten ensisijaisen kiintymyksen kohteena on vanhempi, mutta lapsi voi kiintyä myös muuhun hänestä pääasiallisesti huolehtivaan aikuiseen. Kiintymys tulee esille erityisesti lapsen joutuessa uhkaavilta tuntuviin tilanteisiin tai silloin kun hän on peloissaan. Lapsi saattaa myös säikähtää vanhemman poissaoloa, sillä hänen pyrkimyksensä on pitää turvalliseksi kokemansa ihminen jatkuvasti lähellänsä. (Rusanen 2011, 27–30.) Keltikangas-Järvisen mukaan tutkimusten perusteella voidaan sanoa lapsen ensimmäisten kahden ja puolen vuoden olevan kriittisintä aikaa kiintymyssuhteen syntyä ajatellen. Mikäli kiintymyssuhdetta ei siihen mennessä ole saavutettu, se jää usein kokonaan saavuttamatta. Poikkeuksena huomioidaan kuitenkin tutkimukset adoptiolapsista,

jotka voivat ihanteellisissa olosuhteissa solmia turvallisen kiintymyssuhteen vielä 7-vuotiainkin. (Keltikangas-Järvinen 2010, 154.)

Lapsen ja vanhemman välille ei automaattisesti synny turvallista kiintymyssuhdetta, vaan se vaatii vanhemmalta kykyä tunnistaa lapsen tarpeet ja vastata niihin toivotulla tavalla (Rusanen 2011, 58). Kun lapsi huomaa että vanhempi on saatavilla ja tottuu turvautumaan tähän, hän uskaltaa kohdistaa vanhempaansa kaikenlaisia tunteita, myös kielteisiä. Kiintymyssuhteen laatu tulee esiin esimerkiksi vanhemman ja lapsen erotilanteessa. Turvallisesti kiintynyt lapsi suhtautuu vanhemman lähtöön huolestuneesti, mutta on iloinen vanhemman taas palatessa. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2011, 48.)

Turvaton ja välttelevä kiintymyssuhde on seurausta vanhemman kyvyttömyydestä vastaanottaa ja käsitellä lapsen tunteita. Jos vanhempi ei reagoi sen enempää lapsen kielteisiin kuin myönteisiin tunteilmaisuihin, lapsi sulkeutuu ja pitää tunteensa ja tarpeensa piilossa. Tästä syystä heidän välilleen syntyy kuilu, eikä lapsi näe vanhempaansa turvanantajana. Erotilanteessa lapset käyttäytyvät varsin välinpitämättömästi sekä vanhemman lähtiessä että tämän palatessa. Kiintymyssuhteen ollessa turvaton ja ristiriitainen vanhemman suhtautuminen lapsen tunteisiin vaihtelee (Nurmiranta ym. 2011, 48–49.) Lapsi saattaa ilmaista tunteitaan hyvinkin voimakkaasti, jopa liioitellusti saadakseen vanhemman huomion itseensä (Rusanen 2011, 67–68). Lähtötilanteessa lapsi käyttäytyy jopa hysteerisesti, mutta ei vanhemman palatessa osaa ottaa lohdutusta vastaan. Jos lapsi ei ole kiintynyt vanhempaansa kunnolla lainkaan, puhutaan jäsentymättömästä kiintymyssuhteesta. Tällainen tilanne voi olla seurausta esimerkiksi vanhemman runsaasta alkoholinkäytöstä tai sairaudesta, joka häiritsee vuorovaikutussuhteen syntymistä. (Nurmiranta ym. 2011, 50.)

Lapsi voi solmia kiintymyssuhteen vanhemman rinnalla myös muihin hänelle tärkeisiin ja paljon läsnä oleviin ihmisiin. Rusanen mukaan Bowlby (1991) on todennut olevan itse asiassa varsin yleistä, että lapsella on viimeistään toisen

ikävuoden aikana jo useampia kiintymyksen kohteita. Esimerkkinä tällaisesta toissijaisesta kiintymyskohteesta ovat päivähoiton henkilökunta. Kun lapsi viettää vuorokaudessa paljon aikaa muiden kuin ensisijaisen kiintymyskohteensa kanssa, hän etsii lähelleen toisen turvallisen saatavilla olevan aikuisen. Toissijaisen kiintymyksen kohteen ei pitäisi kuitenkaan ohittaa ensisijaista, eikä näin yleensä käykään, vaan vanhempi säilyttää asemansa ensimmäisenä muista kiintymyksen kohteista huolimatta. (Rusanen 2011, 30, 197–202.)

Kiintymyssuhteella on todella tärkeä rooli lapsen myöhempää sosiaalista kehitystä ja hyvinvointia ajatellen. Lapsi oppii kiintymyssuhteessa sosiaalisen vuorovaikutuksen pelisääntöjä ja käyttää sitä mallina tulevissa sosiaalisissa suhteissaan. Kiintymyssuhde toimii myös pohjana lapsen kognitiiviselle oppimiselle, mihin kuuluu muun muassa muistiin, ajatteluun, kieleen ja oppimiseen liittyvä kehitys. Turvallisen kiintymyssuhteen avulla lapsi muodostaa käsitystä itsestään ja oppii ymmärtämään ihmisten suhtautumista toisiinsa. Lapsen minuuden kehityksessä taas mahdollistuu tunteiden säätelyn ja itsekontrollin oppiminen. Kun lapsi elää turvallisen aikuisen kanssa, hän kartuttaa myönteisiä kokemuksia itsestään, ja näin rakentuu pohja hyvälle itsetunnolle. (Keltikangas-Järvinen 2012, 26–27, 39–40.)

4.2 Lapsi osana vertaisryhmää

Kun Bowlby katsoo kiintymyssuhteen vaikuttavan lapsen myöhempisiin suhteisiin (Keltikangas-Järvinen 2012, 26), on Harris päätenyt tutkimuksissaan aivan toisenlaisiin tuloksiin. Hän uskaltaa jopa julistaa tunnetun ja paljon kannatusta saaneen teorian täysin vääräksi. Harrisin mukaan äidin kanssa solmittu suhde ei pysty ennakoimaan tapaa, jolla lapsi solmii suhteita esimerkiksi ikätovereihin. Sen sijaan sosiaaliset käyttäytymismallit opitaan lapsiryhmässä, samaistumalla ryhmän käyttäytymiseen ja asenteisiin. Tätä ajatusta Harris kutsuu ryhmäsosiaalisuusteoriaksi. (Harris 2000, 195–196, 217, 335.)

Eri teorioiden vastakkainasettelusta huolimatta vertaisryhmän roolia tuskin on missään tapauksessa syytä kiistää. Vertaisryhmällä on vanhempien tavoin merkittävä rooli lapsen sosiaalisessa kehityksessä. Vertaisryhmä on joukko suunnitellun samanikäisiä jäseniä, jotka ovat tekemisissä keskenään. Vertaisryhmässä lapsi pääsee kokeilemaan ja harjoittamaan sosiaalisia taitojaan ja oppii ottamaan ryhmässä erilaisia rooleja. (Vilén ym. 2006, 156.) Salmivallin (2005, 15–16) mukaan Hartup (1989) on huomannut lapsen joutuvan vertaisryhmässä aivan uudelleenlaiseen haasteen eteen: kun aikaisemmin vuorovaikutuskumppanina on ollut huolehtiva, viisas ja ehdoitta hyväksyvä vanhempi, nyt asema ja hyväksyntä vertaisryhmässä on itse ansaittava. Hyväksytyksi tuleminen on lapselle erityisen tärkeää hyvän itsetunnon kehityksen kannalta. Tahtomattaan yksinjäävä lapsi voi masentua ja kärsiä itsetunnon vaikeuksista. Kun lapselle ei tarjoudu mahdollisuutta olla sosiaalisissa kontakteissa omassa vertaisryhmässään, hän ei pääse harjoittamaan sosiaalisia taitojaan ja tulee jatkossakin todennäköisesti helpommin torjutuksi. (Ahvenainen, Ikonen & Koro 1994, 119.)

Leikillä on tärkeä merkitys lapsen tunne-elämälle. Leikeissä lapsi käsittelee omia tunnekokemuksiaan purkaen samalla esimerkiksi pelkoja, aggressiivisuutta tai mielihyvää. Leikin avulla lapsi voi myös paeta sitä todellisuutta, jota ei halua kohdata. (Nurmiranta ym. 2011, 59–60.) Lapsen leikistä ja sen kehityksestä voidaan hyvin nähdä, millä tavoin sosioemotionaalinen kehitys etenee. Lapselle syntyy jo vauvana kiinnostus toisia lapsia kohtaan. Kiinnostus muuttuu alun ihmettelystä tunnustelu- ja tutkimisvaiheen kautta yhteiseen leikkiin, joka tosin vielä alussa on enemmän rinnakkaisleikkiä kuin vuorovaikutuksellista yhteisleikkiä. Parin kolmen ikävuoden paikkeilla lapsi oppii jo selvästi leikkimään toisen lapsen kanssa vuorovaikutuksessa. Leikkiin muodostuu sisältö ja sen on huomattavasti pidempikestoista kuin rinnakkaisleikki. Ryhmäleikit yleistyvät kolmen ja neljän vuoden iässä. Leikkikaverit ovat tärkeitä, mutta aikuisen ohjausta varsinkin isompien ryhmien leikeissä tarvitaan edelleen tiiviisti. Ryhmäleikeissä lapselle opetetaan sääntöjä, joita hän alkaa vähitellen enemmän ymmärtää. Roolileikin onnistuminen edellyttää lapselta kykyä yhdistää omia ja toisten näkökulmia.

Lapsen on ymmärrettävä toisen ihmisen ajattelumaailmaa voidakseen eläytyä leikkimänsä hahmon rooliin. Tällainen taito osoittaa kehityksen saavuttaneen tason, jolloin lapsi kykenee kuvittelemaan toisen ihmisen tunteita ja käyttäytymistä. 4-5-vuotiaan roolileikki ei ole enää vain matkimista vaan aitoa eläytymistä kuviteltavaan roolihahmoon. (Keltikangas-Järvinen 2012, 150–153.)

4.3 Empatia ja tunteiden säätely

Yksi oleellinen sosiaalisen kanssakäymisen ehto on omien ja toisten tunteiden ymmärtäminen, sekä tunteiden ilmaiseminen tilanteeseen sopivalla tavalla (Schaffer 2006, 148). Kyetäkseen empatiaan eli toisten ihmisten tunteiden ymmärtämiseen ja niihin eläytymiseen, on lapsen ensin opittava tunnistamaan erilaisia tunnetiloja (Nurmiranta ym. 2011, 55). Empaattisuus kehittyy vuorovaikutuksessa muiden kanssa alkaen jo aivan varhaisesta lapsuudesta. Lähtökohtana on sanattomien viestien eli eleiden ja ilmeiden tulkitseminen, minkä kautta lapsen oma sanaton viestintäkin mahdollistuu. Kun lapsi on saanut kokemuksen ymmärretyksi tulemisesta, hän oppii toimimaan empaattisesti myös muita kohtaan. (Vilén ym. 2006, 157.)

Prososiaalisuus tarkoittaa käytöstapaa, jossa yksilö omalla toiminnallaan pyrkii ottamaan muut huomioon edistääkseen heidän hyvinvointiaan. Prososiaalisuus on hyvin pyyteetöntä, eikä tarkoituksena ole hyödyn tavoittelu tekijälle itselleen. Mikäli lapsi kykenee tuntemaan empatiaa, hänen käyttäytymisessään on todennäköisesti nähtävissä myös prososiaalisuutta. (Peltomaa, Mattila, Ahokas, Apponen, Hedman, Hongisto, Rytönen & Seitola 2009, 133.) Tällaisen käyttäytymisen opettelussa on vanhemmilla ja muilla kasvattajilla hyvin keskeinen rooli (Kokko 2009, 171).

Schafferin mukaan Thompson (1994) määrittelee tunteiden säätelyn ulkoisiksi ja sisäisiksi tunteiden valvonnan, arvioinnin ja muokkaamisen prosesseiksi. Nämä prosessit liittyvät erityisesti tunteiden voimakkuuteen ja kestoan. Ulkoisella teki-

jällä viitataan esimerkiksi aikuisen avustukseen lapsen tunteiden hallinnassa ja sisäisellä tekijällä lapsen omiin taitoihin säädellä tunnereaktioitaan. Tämä tunteiden itsesäätely on erittäin tärkeää yksilön jokapäiväisessä sosiaalisessa kanssakäymisessä ja viittaa samalla emotionaaliseen kypsymiseen. (Schaffer 2006, 148–149.) Tunteiden säätely ei suinkaan tarkoita tukahdutettuja tunteita, vaan taitoa hallita tunteidensa ilmaisua (Nurmiranta ym. 2011, 55). Opetteluvaiheessa aikuisella on tärkeä rooli erilaisten tunteiden herättäjänä ja niiden käsittelyn ohjaajana. Kun lapsi oppii ymmärtämään, ettei kaikkia tunteita voi ilmaista missä ja milloin tahansa ja että tunteiden purkautumista on mahdollista hallita, hän on saavuttanut itsekontrollin. Tämä voi kuitenkin viedä lapsesta riippuen useita vuosia. (Keltikangas-Järvinen 2012, 27–28.)

5 Yhteistyö vuorohoidon kanssa

Laki lasten päivähoitosta (19.1.1973/36 2 a §) määrittää yhdeksi päivähoiton tavoitteeksi ”tukea päivähoitossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtäväsä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä”. Yhteistyö, jota kutsutaan myös kasvatuskumppanuudeksi, on yksi väline laadukkaan varhaiskasvatustyön toteuttamiseen (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 118). Toimiva yhteistyösuhde tuo kodin ja päivähoiton lähelle toisiaan, jolloin lapsen hoito ja kasvatusta nähdään yhteisenä jaettuna tehtävänä (Kaskela & Kekkonen 2011, 20).

5.1 Kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan päivähoiton henkilökunnan ja vanhempien välistä vuorovaikutussuhdetta, jonka avulla sekä vanhemmat että työntekijät saavat tukea esimerkiksi lapsen kasvatukseen liittyvissä asioissa. Päivähoiton henkilökunta luo yhteistyölle pohjan, jonka avulla kasvatuskumppanuutta voidaan alkaa rakentaa. (Koivula 2004, 80.) Luottamuksellisen suhteen syntyminen

on edellytys yhteistyön onnistumiselle. Vanhempien ja työntekijöiden täytyy pystyä luottamaan siihen, että he voivat nostaa esille huolen ja saada silti tukea mieltä painavaan asiaan. (Kaskela & Kekkonen 2011, 15.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 31) mukaan kasvatuskumppanuuden perustana on ajatus toimia lapsen edun mukaisesti ja toteuttaa varhaiskasvatusta niin, että lapsen yksilölliset tarpeet otetaan huomioon. Yhteistyön avulla päivähoito ja vanhemmat jakavat keskenään asiantuntevaa tietämystään lapsesta turvaten näin lapsen hyvinvointia (Koivula 2004, 81). Päivähoidon henkilökunnalla on yleistä ammatillista osaamista ja tietoutta lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyen, kun taas vanhemmilla on yksilöllistä asiantuntijatietoa omasta lapsestaan. Näitä tietoja yhdistelemällä voidaan päivähoitosta ja kasvatuksesta tehdä laadukkaampaa. Päivähoitohenkilökunnan tulee suhtautua vanhempiin tärkeimpinä asiantuntijoina, sillä he tietävät lapsesta kaikista eniten. Päivähoito taas voi tukea vanhempia korostamalla perheessä olevia myönteisiä voimavaroja sekä vahvistamalla positiivisia asioita. (Koivula 2004, 82–83; Kekkonen 2012, 42.)

Kasvatuskumppanuutta ohjaavat periaatteet

Kasvatuskumppanuutta ohjaa neljä tärkeää periaatetta: kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja dialogi. Näistä jokaisella on merkittävä rooli rakennettaessa hyvää ja toimivaa kasvatuskumppanuutta. Kuuleva suhde syntyy aidosta kuuntelemisesta ja kiinnostuksesta toista kohtaan. Suhteen syntymistä edesauttaa työntekijän kyky pysähtyä hetkeksi ja olla läsnä. Kuuntelemisen edellytys on turvallinen ilmapiiri, jossa kuuliija on avoin kuuntelemaan toisen viestejä. Pienet eleet ja sanat ovat hyvä keino näyttää puhujalle että häntä kuunnellaan. (Kaskela & Kekkonen 2011, 32–33.)

Kunnioittavassa suhteessa vallitsee keskinäinen arvostus ja hyväksyntä, jotka näyttäytyvät puheessa ja toiminnassa. Kuunteleminen on yksi askel kunnioittavaan suhteeseen ja lisää osapuolten välistä ymmärrystä ja arvostusta. Kunnioi-

tuksen osoittaminen voi olla haastavaa, sillä jokainen työntekijä kohtaa työssään erilaisia perheitä, joiden tavat ja toimintakulttuuri ovat ristiriidassa hänen omien tottumustensa kanssa. Se ei saa kuitenkaan muodostua esteeksi kunnioitukselle. (Kaskela & Kekkonen 2011, 34–35.)

Luottamus rakentuu pikkuhiljaa, mutta sitä voidaan edesauttaa kuulevalla ja kunnioittavalla asenteella. Luottamuksen rakentumiseen heijastuu kokemus aikaisemmista tapahtumista, jotka saattavat joko nopeuttaa tai hidastaa uuden luottamussuhteen syntymistä. Jos luottamus on useasti petetty, voi olla vaikeaa luottaa uudelleen. Päivähoidossa asioista tulisi aina puhua rehellisesti, jottei vanhemmille tule sellaista kuvaa, että heiltä pimitetään omaa lastaan koskevia asioita. (Kaskela & Kekkonen 2011, 36–37.)

Dialogisuus on tasapuolista ja kuulevaa keskustelua, jossa mikään mielipide ei ole väärä, vaan yksi askel kohti yhteistä tavoitetta. Työntekijä ja vanhempi ovat yhdenvertaisessa asemassa, jossa kummankin mielipiteellä on yhtä paljon painoarvoa. Dialogisuus mahdollistaa myös suoruden ja erimielisyyden, sillä sen perusta pohjaa molemminpuoliseen kunnioitukseen. (Kaskela & Kekkonen 2011, 38–40.)

Kasvatuskumppanuuden rakentuminen

Kasvatuskumppanuussuhteen rakentumiseen vaikuttaa Kaskelan ja Kekkonen mukaan se, miten kumppanuus alkaa. Päivähoitosuhteen alussa voidaan aloituskeskustelu järjestää esimerkiksi lapsen kotona, jolloin ympäristö on vanhemmille ja lapselle tuttu. Vanhempien voi olla helpompi puhua perheestään ja päivähoitoon liittyvistä kysymyksistä sekä huolista tutussa ja turvallisessa kotiympäristössä kuin oudossa ja uudessa päiväkodissa. Näin myös työntekijän on mahdollista saada parempi käsitys perheestä, jolloin lapsen päivähoiton aloittaminen on työntekijöidenkin kannalta helpompaa. Kotihavainnoinnin avulla työntekijä pystyy ennakoimaan, millainen lapsi on ja miten hän käyttäytyy tullessaan päiväko-

tiin. Lapsi taas pystyy tutustumaan työntekijään jo kotona, jolloin päiväkotiin meno on helpompaa. (Kaskela & Kekkonen 2011, 41–42.)

Tutustumisvaiheessa on tärkeää, että vanhemmat pääsevät lapsen mukaan päiväkotiin. Tällöin vanhemmille muodostuu kuva siitä, millaista päiväkodin arki on ja heidän on helpompi luottaa siihen, että lapsi on päivän turvassa ja hyvässä hoidossa. Lapsi saa tutustua rauhassa päiväkotiin tutun ja turvallisen ihmisen kanssa, jolloin päivähoiton aloittaminen on helpompaa. Työntekijälle tämä taas on oiva tilaisuus syventää tuntemustaan lapsesta sekä jatkaa kotikäynnin yhteydessä syntyneen suhteen rakentamista. (Kaskela & Kekkonen 2011, 43)

Vastuu kasvatuskumppanuuden olemassaolosta kuuluu päivähoiton henkilökunnalle (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31). Heidän tehtävänä on huolehtia yhteistyöstä niin kauan kuin lapsi ja perhe ovat päivähoiton asiakkaina. Hoitosuhteen alusta asti rakennettua kasvatuskumppanuussuhdetta täytyy pitää jatkuvasti yllä esimerkiksi keskusteluiden avulla. Vanhempien luottamus päivähoitoon säilyy, kun he ovat koko ajan tietoisia lapsen ja tämän hoitoon liittyvistä asioista. (Kaskela & Kekkonen 2011, 44, 46.)

5.2 Vanhemmuuden tukeminen

Vanhemmuus ei ole aina yksinkertaista ja lapsen kasvattamisessa saattaa tulla eteen vaikeita tilanteita. Toisinaan vanhemmalle tulee tunne omasta riittämättömydestään ja mieleen nousee kysymys, onko vanhempana tarpeeksi hyvä. Vanhemmuus vaatii sitoutumista ja tilanteet kasvattavat niin lasta kuin aikuistakin. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 15.) Vanhemmat saattavat kuitenkin tarvita ulkopuolisen tukea omaan vanhemmuuteensa sekä lapsen kasvatukseen kotona (Kaskela & Kekkonen 2011, 15).

Iso osa perheistä on jossain vaiheessa päivähoiton asiakkaina (Järvinen ym. 2009, 15). Yhdeksi päivähoiton tehtäväksi on määritelty vanhemmuuden tuke-

minen heidän kasvatustehtävässään. Päivähoidossa korostuu erityisesti ennaltaehkäisevä toiminta sekä varhainen tuki, mutta työntekijöillä on oltava myös valmiudet ohjata perheitä tarvittaessa erilaisten tuki- ja palvelujärjestelmien piiriin. (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002, 12, 18.)

Avun pyytäminen perheen pulmatilanteissa voi tuntua vaikealta (Järvinen ym. 2009, 15). Perhetyötä ja puheeksi ottamista päivähoidossa tutkineiden Monton ja Simojoki-Tavin tutkimustulosten perusteella vanhemmat ovat kuitenkin kokeneet päivähoidosta saadun tuen ei-leimaavaksi. Tämä johtuu siitä, että tuen saanti nähdään sisältyvän osaksi päiväkodin toimintaa ja vanhemmat voivat itse määrittää milloin tukea tarvitsevat. (Monto & Simojoki-Tavi 2005, 31.)

Stakesin teettämässä ”Vanhemmuuden aika” -hankkeessa selvitettiin vanhemmuuden tukemista niin neuvolassa kuin päiväkodissakin. Päiväkodin työntekijät (n=650) arvioivat vanhempien kanssa työskentelyn vievän noin 12 % heidän työajastaan. Vanhemmuuden tukemiseen liittyen vastaajat mainitsivat keskeisimmäksi (yli puolet vastaajista) tukimuodoksi *opastamisen kasvatuksellisissa kysymyksissä*, mutta lähes yhtä usein mainittiin *keskustelu perheen arkielämän sujumisesta*. Niin ikään *varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen, opastaminen lapsen perushoidossa, perhe-elämän ongelmien käsittely* sekä *vanhemmuuden mukanaan tuoman identiteetti muutoksen käsittely* tulivat vastauksissa esille. (Lammi-Taskula & Varsa 2001, 37–39.) Päivähoidossa tapahtuva vanhemmuuden tukeminen on siis pitkälti keskustelua, ohjausta, kuuntelemista ja kannustamista perheen arjen toimivuuden turvaamiseksi (Ovaska 2004, 60–61).

Kuten ”Vanhemmuuden aika” -hankkeessa ilmeni, vanhemmat tarvitsevat usein tukea perheen arkielämän sujumiseen liittyvissä asioissa. Yksi näistä sujuvuuteen vaikuttavista haasteista on työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen. (Lammi-Taskula & Varsa 2001, 38.) Hakolan ja muiden (2007, 40–41) mukaan erityisesti epäsäännöllinen vuorotyö hankaloittaa perheen arkea tehden siitä vaikeasti

ennustettavaa ja jopa stressaavaa. Vuorotyö ei ole kuitenkaan automaattisesti perhe-elämää häiritsevä tekijä. Olennaisempaa on se, millä tavoin työntekijä itse sekä muu perhe nämä epäsäännölliset työajat kokee. (Kinnunen & Mauno 2002, 107.) Jos työ on liian kuluttavaa ja energiaa vievää, heijastuu se negatiivisesti vanhempana olemiseen ja sitä kautta koko perheeseen (Rönkä & Kinnunen 2002, 4-5).

Pihlajan ja Viitalan mukaan Rantala (2002) määrittää koko perheen hyvinvoinnin osaksi päivähoidon perhelähtöistä työtä. Hänen mukaansa hyvinvoiva vanhempi on edellytys lapsen myönteistä kasvua ajatellen. Tästä syystä vanhemmuuden tukemisella on merkittävä rooli koko perheen hyvinvoinnin kannalta. (Pihlaja & Viitala 2005, 104.)

6 Tutkimuksen toteutus

Alun perin kahtena erillisenä työnä aloitetut, samaa aihetta määrällisestä ja laadullisesta näkökulmasta tarkastelevat opinnäytetyömme yhdistyivät yhdeksi kokonaisuudeksi keväällä 2013, jolloin valitsimme myös yhteiseksi linjaksi keskittyä opinnäytetyössämme pääosin määrällisen aineiston käsittelyyn. Vielä tuolloin tarkoitus oli hyödyntää kyselyn rinnalla osin myös laadullista haastattelua. Projektin edetessä päätimme kuitenkin jättää haastattelut kokonaan pois tutkimuksestamme ja keskittyä ainoastaan määrälliseen aiheistoon, joka tämän mittaluokan tutkimuksessa todettiin täysin riittäväksi.

Päädyimme tutkimaan vuorotyötä ja sen vaikutuksia lapsen hyvinvointiin, sillä meistä kumpikin koki aiheen mielenkiintoiseksi ja tiedosti toisaalta myös sen ajankohtaisuuden. Kiinnostusta lisäsi myös molempien omakohtainen kokemus aiheesta.

Koska tutkimuksemme on osa Perheet 24/7 –hanketta, emme ole itse olleet osallisina tutkimuksen suunnittelussa tai aineiston keräämisessä. Sen sijaan olemme päässeet valitsemaan laajasta kyselystä omaa aiheitamme koskettavat kysymykset ja vastaukset sekä päättämään millaisia SPSS-analyysejä aineistosta tehdään. SPSS-analyysit toteutti Perheet 24/7 –hankkeen tutkija Kaisa Malinen.

6.1 Tutkimuksen kohdejoukko ja tutkimustehtävä

Perheet 24/7 –hankkeen tutkimuskohteena ovat vanhemmat, lapset ja päiväkodin henkilökunta Suomessa, Hollannissa ja Iso-Britanniassa. Tutkimukseen osallistui yhteensä 483 suomalaista, 374 hollantilaista ja 437 isobritannialaista vanhempaa. Suurin osa vastaajista oli naisia. Vastaajista lähes kaikki olivat työelämässä ja 87 prosenttia vastaajista eli avio- tai avoliitossa. (Perheet 24/7 2013.)

Hankkeessa tutkimusmenetelminä käytettiin vanhempien web-kyselyä, vanhempien haastatteluja, web-kyselyä päiväkotien työntekijöille, pääasiassa lapsille tarkoitettua ympärivuorokautista sähköistä päiväkirjaa (Postia Illiltä!) sekä lasten kokemusten kartoittamista esimerkiksi sadutuksen avulla. (Perheet 24/7 2012.) Omassa tutkimuksessa käytämme ainoastaan Suomesta kerättyä vanhempien web-kyselystä saatua aineistoa.

Web-kysely oli avoinna työssäkäyville vanhemmille 13.11.2012–31.1.2013. Suomessa vastaajia kyselyyn saatiin eniten päiväkotien ja työpaikkojen kautta. Lähes puolet vastaajista oli hankittu vuoropäiväkotien ja tavallisten päiväkotien kautta. Työpaikkojen kautta tavoitettiin 34 prosenttia vastaajista. Esimerkiksi S-ryhmän ravintola- ja ABC-työntekijöille tiedotettiin kyselystä S-ryhmän kautta. Myös osa ammattiliitoista mainosti tutkimusta kotisivuillaan ja/tai sosiaalisessa mediassa. Loput vastaajista saatiin käyttäen apuna lumipallotietoa, eli suullista tietoa ihmiseltä toiselle. Myös internetistä ja sosiaalisesta mediasta oli apua vastaajien keräämisessä. (Malinen 2013; Perheet 24/7 2013.)

Olemme valinneet tutkimuksen kohteeksi vuorotyötä tekevät vanhemmat ja selvittäneet heidän näkemyksiään lastensa sosioemotionaalisesta hyvinvoinnista sekä mielipiteitä yhteistyöstä vuorohoidon kanssa. Jotta voimme nähdä onko vuorotyöllä ja vuorohoidolla vaikutusta lasten hyvinvointiin, olemme valinneet vertailukohteeksi tavallista päivätyötä tekevät vanhemmat.

Tutkimusongelmamme ovat:

- Millaisena vuorotyötä tekevien vanhempien lasten sosioemotionaalinen hyvinvointi näyttäytyy?
- Miten se eroaa päivätyötä tekevien vanhempien lasten sosioemotionaalisesta hyvinvoinnista?
- Millainen on vanhempien näkemys lastensa viihtyvyydestä vuorohoidossa?
- Millaisena vanhemmat kokevat yhteistyön vuorohoidon kanssa?

Osassa kysymyksistä vastaajat jaoteltiin SPSS-analyysien avulla kahteen ryhmään sen mukaan käyttävätkö perheet vuorohoito- vai päivähoitopalveluja. Toisissa kysymyksissä jaottelu tehtiin vanhempien työaikojen perusteella jolloin toisessa ryhmässä olivat ne kahden vanhemman perheet, joissa ainakin toisen työaika oli epäsäännöllistä, ja toisessa ryhmässä olivat ne joissa molemmat vanhemmista tekivät säännöllistä päivätyötä.

6.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus voidaan toteuttaa joko kvantitatiivista eli määrällistä tai kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen tai näiden yhdistelmänä, jolloin tutkimussuunnat täydentävät toisiaan. Tutkimustapaa valitessa täytyy ensin selvittää, mikä on tutkimuksen tehtävä ja mitä sillä halutaan selvittää. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 136–138.) Meidän tutkimuksemme on laadultaan määrällinen.

Määrällinen tutkimusmenetelmä on yleinen esimerkiksi sosiaali- ja yhteiskuntatieteissä. Määrällisessä tutkimuksessa lähtökohtana on tarkasti määritelty koehenkilöiden joukko, jonka avulla tulokset saadaan pätemään koko tutkittavassa perusjoukossa. Tärkeää on suunnitella aineiston keruu sellaiseksi, että tuloksia voidaan numeerisesti mitata. Kerätyn aineiston tulokset muunnetaan taulukkomuotoon, jonka jälkeen aineistosta tehdään tilastollisen analysoinnin avulla erilaisia päätelmiä. Tärkeässä osassa määrällistä tutkimusta ovat myös aikaisemmat teoriat sekä tutkimukset, joiden johtopäätöksiä tulee huomioida. (Hirsjärvi ym. 2009, 139–140.)

Survey-tutkimus

Survey-tutkimuksen avulla voidaan saada tietoa suuresta määrästä tutkittavia, sillä tutkimukseen valitaan kaikkia tutkittavia edustava satunnaisotos. Tutkimus on lähtökohtaisesti osa määrällistä tutkimusta, mutta sen avulla saatuja aineistoja voidaan arvioida sekä määrällisesti että laadullisesti. (Jyväskylän yliopisto 2013.)

Survey-tutkimus on tarkasti etukäteen rakennettu aineistonkeruumenetelmä, jossa käytetään apuna kysely- ja haastattelulomakkeita. Vastaaja voi täyttää kyselylomakkeen itse kotona, jos kyseessä on postitse lähetettävä tai internetissä vastattava web-kysely. Vaihtoehtoisesti haastattelijat voi tehdä henkilökohtaisen käyntihaastattelun, jolloin hän kirjaa tutkittavan vastaukset ylös. Survey-tutkimus ei ole ainoastaan aineistonkeruumenetelmä vaan sitä voidaan käyttää myös tulosten analysointiin. (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 2002, 118–119.)

Survey-tutkimuksessa on erilaisia vaiheita. Aluksi muodostetaan tutkimusongelma ja –asetelma. Tämän jälkeen asetetaan perusjoukko, eli esimerkiksi suomalaiset vuorotyötä tekevät vanhemmat, josta valitaan tutkimukseen sopiva otos. Seuraavaksi tehdään kysely- tai haastattelulomake. On välttämätöntä, että lomake testataan ennen sen lähettämistä tutkittaville, jotta saataisiin selville esimerkiksi se, ovatko kaikki kysymykset ymmärrettäviä. Haastatteluista saata-

vat vastaukset tulevat takaisin nopeasti, mutta postitse lähetettyjä vastauksia voi joutua odottamaan pitkäänkin. Kun tarpeeksi vastauksia on saatu kasaan, ne muutetaan analyysin vaatimaan muotoon eli esimerkiksi siirretään paperilomakkeelta tietokoneelle. Kun kaikki aineisto on samassa muodossa ja valmiina käytettäväksi, alkaa aineiston analysointivaihe, jonka jälkeen kirjoitetaan tutkimusraportti. (Alkula ym. 2002, 122–124.)

Tutkimuksessamme käytetty aineisto hankittiin survey-tutkimuksen web-kyselynä, johon vastaajat vastasivat internetissä. Valitsimme web-kyselystä lapsen hyvinvointiin ja yhteistyöhön vuorohoidon kanssa liittyvät kysymykset. Vastaukset olivat suoraan digitaalisessa muodossa, joten ne olivat heti käytettävissä, kun riittävä määrä vastauksia oli kerätty. Toimeksiantajamme toiveesta web-kyselyä tai osia siitä ei ole lisättyä liitteeksi tutkimuksen loppuun.

6.3 Aineiston analysointi

Tämän opinnäytetyön aineisto on analysoitu erityisesti määrällisen eli kvantitatiivisen tutkimusaineiston analysointiin kehitetyllä SPSS (Statistical Package for Social Sciences) -tietokoneohjelmistolla. Kun analysoitava aineisto on syötetty SPSS-ohjelmaan ja muokattu käytettävään muotoon, siitä voidaan tehdä haluttuja analyysejä, jolloin voidaan tarkastella esimerkiksi kahden muuttujan (esim. vuorotyö ja lapsen emotionaaliset ongelmat) riippuvuutta toisistaan. (vrt. Metsämuuronen 2006, 462–469.)

Pääsimme siis itse mukaan tutkimustulosten analysointiin siinä vaiheessa kun aineistosta tehtiin analyysejä SPSS-ohjelmalla. Analyysit tehtiin toiveidemme mukaan niin, että saimme aineistosta mahdollisimman paljon vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Eniten käytettyjä tapoja määrällisen aineiston analysointiin ja tarkasteluun ovat muun muassa frekvenssitaulukot ja prosenttiluvut, keskiarvon laskeminen, ristiintaulukointi sekä erilaiset graafisen kuvailun välineet kuten pylväät ja kuviot (Valtari 2006,22).

Frekvenssitaulukko

Frekvenssi ilmaisee mitattavien asioiden lukumäärää. Lukumäärä voidaan ilmaista joko kappalemääränä tai prosenttilukuna. Kun lukumäärät kuvataan yhdessä taulukossa, puhutaan frekvenssitaulukosta. (Valtari 2006,24) Tutkimuksemme esimerkiksi vastaajien sukupuolijakauma on esitetty frekvenssitaulukossa seuraavasti:

Sukupuoli

Taulukko 1. Malli frekvenssitaulukosta

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Female	379	78,5	78,5	78,5
Male	104	21,5	21,5	100,0
Total	483	100,0	100,0	

Taulukossa sarakkeen kohdalla "frequency" kerrotaan lukumäärällisesti kuinka monta naista ja miestä tutkimukseen on osallistunut, sekä kuinka paljon heitä on ollut yhteensä. "Percent" ilmaisee samat lukumäärät prosentteina. Mikäli joku vastaajista olisi jättänyt vastaamatta kysymykseen, se ilmoitettaisiin taulukossa puuttuvina tietoina ja huomioitaisiin prosentuaalisesti myös "percent" sarakkeessa. Sen sijaan "valid percent" ilmoittaa ainoastaan kysymykseen vastanneiden prosentuaaliset määrät, jolloin siinä ei huomioida vastaamatta jättäneiden osuutta. "Cumulative percent" kertoo kyseisen vaihtoehdon ja sen yläpuolella taulukossa olevien vaihtoehtojen yhteenlasketun prosenttiluvun. (vrt. Valtari 2006,25.)

Ristiintaulukointi

Ristiintaulukointi on yksinkertainen keino vertailla eroja tai yhtäläisyyksiä eri muuttujien välillä. Ristiintaulukoinnin avulla voidaan nähdä millaisia riippuvuuksia tutkituilla muuttujilla on suhteessa toisiinsa, eli miten yksi asia vaikuttaa

toiseen. (Metsämuuronen 2006, 347,513.) Esimerkiksi omassa tutkimuksessamme vertailimme päivähoito- ja vuorohoitopalveluita käyttävien vanhempien mielipiteitä yhteistyöstä hoitohenkilökunnan kanssa. Saimme näin ollen yhteen taulukkoon rinnakkain tarkasteltavaksi miten samaan kysymykseen olivat vastanneet päivä- ja vuorohoitopalveluita käyttävät vanhemmat. Ristiintaulukoinnin avulla erot ja samankaltaisuudet vastauksissa olivat erittäin helposti nähtävissä.

Ristiintaulukoinnin tilastollista merkittävyyttä voidaan testata χ^2 -testillä ("khiin-toiseen testi"). Tutkimalla havaittujen ja odotettujen frekvenssien erojen suuruutta, selvitetään ovatko saadut tulokset niin merkityksellisiä, että ne voidaan yleistää koskemaan valitun otoksen lisäksi myös koko perusjoukkoa. Testin antaessa tulokseksi luvun, joka jää alle 0,05, voidaan todeta tulosten merkittävyys ja poistaa sattuman mahdollisuus. (KvantiMOTV 2004.)

Summamuuttujat

Kyselylomakkeissa on monesti järkevää tiedustella haastateltavalta samaa asiaa useammalla eri kysymyksellä. Usein monia samankaltaisia kysymyksiä käytetään esimerkiksi vastaajan asenteiden ja mielipiteiden selvittämisessä. Analysointivaiheessa samaa aihetta käsittelevien kysymysten vastaukset yhdistetään summamuuttujaksi, jolloin saadaan keskiarvo. (KvantiMOTV 2009.) Tutkimuksessamme summamuuttujia käytettiin esimerkiksi selvittäessä lapsen vertaissuhteisiin liittyviä ongelmia hoitopaikassa. Kyselylomakkeessa vanhemmat vastasivat useaan tämän aihepiirin kysymykseen vastausvaihtoehdoilla; *ei päde, pätee jonkin verran* tai *pätee varmasti*. Vastauksille annettiin arvot yhdestä kolmeen ja näin useasta vastauksesta voitiin laskea keskiarvo sille, kuinka vanhemmat kokivat lastensa vertaissuhdeongelmien olemassaolon. Summamuuttujia muodostaessa yksittäisten kysymysten vastaukset eivät ole ensisijaisena kiinnostuksen kohteena, vaan merkittävämpää on nähdä vastauksista muodostuva kokonaisuus (Metsämuuronen 2006, 489).

Keskiarvojen merkittävyyden testaamiseen käytetään t-testiä, jonka avulla tarkistetaan sattuman mahdollisuus saaduissa tuloksissa (Pikaohjeita SPSS:lle 2010). Testi on samantyyppinen kuin ”khii-toiseen testi”, jota käytetään ristiintaulukoinnissa, mutta t-testi on tarkoitettu nimenmaan keskiarvojen tilastollisen merkittävyyden todentamiseen. Myös t-testissä tilastollisen merkitsevyyden raja-arvo on 0,05 (Pikaohjeita SPSS:lle 2010).

6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Määrällisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida erilaisin menetelmin. Puhutaan muun muassa tutkimuksen reliabiliteetista ja validiteetista. Reliabiliteetissa on kyse siitä millä tavalla satunnaiset tekijät ovat vaikuttaneet mittaustuloksiin. Jotta tutkimus siis olisi mahdollisimman luotettava, on tuloksen oltava toistettavissa joko kahden eri ihmisen toimesta tai kahdella eri kerralla. Tutkimuksen validiteetti tarkoittaa sitä että käytetyllä tutkimusmenetelmällä voidaan mitata juuri sitä, mihin se on tarkoitettukin. On tärkeää että tutkittava on vastannut tutkijan kysymykseen niin, että he molemmat ymmärtävät kysymyksen samalla tavalla. He siis puhuvat samasta asiasta ja näin tutkija saa myös todenmukaisen vastauksen. (Hirsjärvi ym. 2009, 231–232.)

Tutkimuksemme reliabiliteettia eli kysymysten luotettavuutta ja toistettavuutta on testattu ristiintaulukoinnin osalta ”khii-toiseen testillä” sekä summamuuttujien keskiarvojen kohdalla t-testin avulla. Nämä ovat molemmat valmiita testejä tulosten merkitsevyyden arviointiin. Testien antamien tulosten perusteella voi suoraan nähdä onko tulos tilastollisesti merkittävä.

Mikäli halutaan mahdollisimman tarkkaa tietoa kiinnostuksen kohteena olevasta ryhmästä, on tutkittava kaikki ryhmään kuuluvat. Kuitenkin, jos halutaan selvittää vuorotyön vaikutusta suomalaisiin perheisiin ja lapsiin, ei millään voida tutkia heitä kaikkia. Tästä syystä joukosta valitaan otos, joka edustaa koko tutkittavaa ryhmää. Otoksen täytyy olla tarpeeksi laaja ja kattava, jotta tulokset olisivat

luotettavia. (Alkula ym. 2002, 106–108.) Perheet 24/7 –hankkeen tutkimukseen vastasi Suomessa yhteensä 483 henkilöä, jota voidaan pitää riittävän laajana otoksena kokonaisjoukosta. On kuitenkin huomioitava, että osassa kysymyksistä vastaajajoukko oli todella pieni, jolloin vastausten luotettavuus merkittävästi heikkenee.

Tutkimuksemme validiteettia vahvistaa se, että kysymykset ovat tarkoin mietityjä. Osassa kyselylomaketta on käytetty pohjana Robert Goodmanin Strengths and difficulties questionnaire (SDQ)-kyselyä sekä Bussin & Plominin temperamenttiteoriaa, joten nämä kysymykset perustuvat teorian tietoon, eikä niitä ole kehitetty vain tätä kyselyä varten. Voidaan siis olettaa että kysymykset mittaavat juuri sitä mitä niiden on tarkoituskin mitata.

Validiteettia arvioitaessa haasteena on tutkimuksen toteutus web-kyselynä. Hirsjärven ja muiden (2009, 231–232) mukaan ei tällöin voida varmistaa, että vastaaja on ymmärtänyt kysymykset niin kuin ne on tarkoitettu. Myös vastaajan tekemät virheet ovat mahdollisia, varsinkin tässä tapauksessa kun kysely on ollut erittäin laaja. Sattumanvaraisuutta vähentämään on kyselyssä käytetty useampia samaa asiaa mittaavia kysymyksiä, jolloin vastausten luotettavuus paranee. Lisäksi tutkimusten tuloksia vääristää vastaajan valehteleminen, tosin tällöin tutkija ei edes tiedä tulostensa virheellisyyttä. (Alkula ym. 2002, 89–90.)

Tutkimuksen eettisyyteen liittyy oleellisesti se, että yksittäistä vastaajaa ei voida tunnistaa tutkimuksesta. Määrällisessä tutkimuksessa tämä tarkoittaa sitä, että tulokset on kerätty tarpeeksi isosta ryhmästä, jolloin yksittäinen vastaus ei erotu liikaa. Raportista ei myöskään saa olla haittaa tutkittaville. (Alkula ym. 2002, 295–296.) Omassa tutkimuksessamme vastaukset esiteltiin niin, etteivät yksittäiset vastaajat ole tunnistettavissa. Tutkimuksestamme ei käy ilmi esimerkiksi se, minkä ikäinen henkilö on vastannut kysymykseen. Emme ole myöskään itse tietoisia tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyyksistä, joten anonymiteettisuojan säilyminen on varmistettu senkin osalta.

Eettisyyteen liittyy myös objektiivisuus, joka tarkoittaa lyhyesti totuudessa pysymistä. Tutkimustuloksista puhuttaessa ei tuloksia voi liioitella tutkijan omien mielenkiinnonkohteiden mukaisiksi. Myöskään tulosten vääristely esimerkiksi tutkijan mielestä toivottuun suuntaan ei ole objektiivisuuden kannalta oikein. (Alkula 2002, 297–298.) Tutkimusta aloittaessa meillä oli vankka oletus siitä, että vanhemman vuorotyö vaikuttaa perheeseen ja sitä kautta lapsen hyvinvointiin. Tulokset on kuitenkin raportoitava vääristelemättä sellaisina kuin ne ovat, vaikka ne eivät aina olisikaan yhteneviä tutkimuksen tekijän ennakko-oletusten kanssa.

7 Tulokset

Tässä luvussa käsittelemme tutkimuksemme tulokset. Alussa esittelemme taustatiedot kyselytutkimukseen vastanneista. Näiden jälkeen pääsemme varsinaisiin tuloksiin, jotka liittyvät lapsen sosioemotionaaliseen hyvinvointiin, lapsen viihtyvyyteen päivähoitossa, vanhempien ja vuorohoidon väliseen yhteistyöhön sekä vanhemmuuden tukemiseen. Olemme käyttäneet tulosten havainnollistamiseen taulukoita ja kuvioita.

7.1 Taustatiedot

Kaiken kaikkiaan vanhempien web-kyselyyn vastasi 483 henkilöä, joista 379 oli naisia ja 104 miehiä. Vastaajien iät vaihtelivat 22 ja 57 ikävuoden välillä. Suurin osa vastaajista oli kuitenkin iältään 30–43-vuotiaita. 79,7 prosenttia kyselyyn vastanneista eli joko avio- tai avoliitossa.

Koulutustasoltaan vastaajat olivat pääsääntöisesti joko ylioppilastutkinnon/ammattillisen perustutkinnon (42,1%) tai alemman/ylemmän korkeakoulututkinnon (38,4%) suorittaneita. Vastaajista löytyi lisäksi myös erikoisammatti-

tutkinnon suorittaneita (13,7%) sekä joitakin pelkän peruskoulun käyneitä (2,5%) ja tohtoreita (3,1%).

Suurin osa (90,1%) vastaajista työskenteli kyselyhetkellä normaalissa palkkatyössä. Pieni osa vastaajista toimi esimerkiksi yrittäjänä (2,5%) tai oli opiskelijoita (3,7%). Vastaajien puolisoista 77 prosenttia työskenteli normaalissa palkkatyössä. Yrittäjänä puolisoista toimi hieman yli kymmenesosa.

Noin neljäsosa (26,3%) vastaajista teki säännöllistä päivätyötä, vajaa puolet (45,2%) työskenteli selkeästi 2- tai 3-vuorotyössä ja loput tekivät täysin epä-säännöllistä työtä tai esimerkiksi säännöllistä ilta- tai yötyötä. Hieman alle puolet (47,5%) vastaajien puolisoista työskenteli säännöllisesti päiväsaikaan. Vuorotyötä puolisoista teki noin kolmasosa (31,6%).

7.2 Sosioemotionaalinen hyvinvointi

Tutkimuksessa selvitettiin lasten sosioemotionaalista hyvinvointia temperamenttiin ja persoonallisuuteen liittyvien kysymysten avulla. Kysymykset oli jaettu niin, että osaan vastasivat ainoastaan alle 3-vuotiaiden lasten vanhemmat, osaa taas oli suunnattu 3-12-vuotiaiden lasten vanhemmille. Rajasimme jälkimmäisestä ryhmästä tutkimukseemme mukaan vain ne vastaajat, joiden lapset olivat iältään 3-6-vuotiaita, sillä yli 7-vuotiaat harvoin käyttävät enää päivähoitopalveluja. Halusimme näissä kysymyksissä tarkastella erityisesti sitä, miten vanhempien työaika vaikuttaa lapseen ja hänen käyttäytymiseensä. Vertailimme kahden vanhemman perheitä, joissa ainakin toinen työskenteli epätyypillisenä työaikana, perheisiin, joissa molemmat vanhemmat olivat päivätyössä.

7.2.1 Vanhempien työajan vaikutus alle 3-vuotiaan lapsen temperamenttipiirteisiin

Alle 3-vuotiaiden vanhemmat vastasivat viiteentoista lapsen temperamenttia koskevaan kysymykseen. Kysymykset on laadittu Bussin & Plominin tempera-

menttiteorian pohjalta, jonka mukaan lapsella on havaittavissa kolme eri temperamenttipiirrettä: emotionaalisuus, aktiivisuus ja sosiaalisuus (Keltikangas-Järvinen 2004,72). Vastausvaihtoehtoja kysymyksiin oli viisi; *Ei luonteenomaista/tyypillistä lapselleni, ei kovin luonteenomaista/tyypillistä lapselleni, jonkin verran luonteenomaista/tyypillistä lapselleni, melko luonteenomaista/tyypillistä lapselleni* ja *hyvin luonteenomaista/tyypillistä lapselleni*.

Samaan aihepiiriin liittyvistä kysymyksistä muodostettiin summamuuttujat, jolloin saatiin kokonaiskuva siitä, millä tavalla lapsen sosiaalisuus, emotionaalisuus tai aktiivisuus ilmenee. Vastauksille annettiin arvot yhdestä viiteen, missä arvo 1 merkitsi *ei luonteenomaista/tyypillistä lapselleni* ja arvo 5 *hyvin luonteenomaista/tyypillistä lapselleni*, ja niistä laskettiin keskiarvot. Mitä suurempi keskiarvo, sitä sosiaalisempi, emotionaalisempi tai aktiivisempi lapsi on.

Sosiaalisuus

Taulukko 2. Vanhempien työajan vaikutus lapsen sosiaalisuuteen

	Puolisoiden yhdistetyt työajat	Vastaajien lukumäärä	Vastausten keskiarvo
sosiaalisuus	Ainakin toisen vanhemman työaika epätyypillinen	38	4,0193
	Molemmat vanhemmat päivätyössä	6	3,9500

Lapsen sosiaalisuuteen liittyi viisi väittämää, jotka käsittelivät ujoutta, ystävystymistä muiden lasten kanssa, seurallisuutta ja lapsen tottumista ja suhtautumista vieraisiin ihmisiin. Vastausten perusteella lapset ovat melko sosiaalisia, eikä vanhempien työajalla näyttäisi olevan oleellista merkitystä. Lapset ovat tutkimuksen mukaan melko seurallisia, eikä heillä ole ongelmia ystävystymisessä tai vieraisiin ihmisiin totumisessa.

Emotionaalisuus

Taulukko 3. Vanhempien työajan vaikutus lapsen emotionaalisuuteen

	Puolisoiden yhdistetyt työajat	Vastaajien lukumäärä	Vastausten keskiarvo
emotionaalisuus	Ainakin toisen vanhemman työaika epätyypillinen	38	2,4513
	Molemmat vanhemmat päivätyössä	6	2,5000

Lapsen emotionaalisuutta tarkasteltiin viiden väittämän perusteella. Väittämät liittyivät lapsen herkkyyteen itkeä ja joutua pois tolaltaan, tunteellisuuteen ja tunnereaktioihin ikävissä tilanteissa. Taulukosta 3 on nähtävillä, että vanhempien vastaukset painottuvat vastausjanan keskivaiheille, eikä vanhempien työajalla näyttäisi olevan merkitystä lapsen emotionaalisuuteen. Vanhemmat eivät ajattele, että lapset itkisivät herkästi tai reagoisivat voimakkaasti esimerkiksi ollessaan pois tolaltaan.

Aktiivisuus

Taulukko 4. Vanhempien työajan vaikutus lapsen aktiivisuuteen

	Puolisoiden yhdistetyt työajat	Vastaajien lukumäärä	Vastausten keskiarvo
aktiivisuus	Ainakin toisen vanhemman työaika epätyypillinen	38	4,1868
	Molemmat vanhemmat päivätyössä	6	3,8917

Myös lapsen aktiivisuutta kuvasi viisi väittämää, jotka liittyivät lapsen liikkumisen tempoon, energisyyteen ja leikkien aktiivisuuteen. Taulukosta 4 on silmämääräisesti nähtävillä pieni ero vanhempien vastausten välillä. Perheissä, jossa ainakin toinen vanhempi työskentelee epätyypillisinä työaikoina, lapset ovat hieman aktiivisempia kuin perheissä, joissa molemmat vanhemmat tekevät päivätyötä. Ero ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkittävä, sillä t-testin antama arvo on 0,222, eikä jää alle 0,05 raja-arvon.

7.2.2 Vanhempien työajan vaikutus 3-6-vuotiaiden lasten persoonallisuuteen

3-6-vuotiaiden lasten vanhemmat vastasivat viiteentoista lapsen persoonallisuuden liittyvään kysymykseen. Kysymykset pohjautuvat Robert Goodmanin Strengths and difficulties questionnaire (SDQ)-kyselyyn, jonka avulla hankitaan tietoa lasten psykososiaalisesta hyvinvoinnista. Kyselyssä on omat kysymyslomakkeensa lapsen vanhemmille sekä opettajille/päivähoidon henkilökunnalle. Kyselyssä on 25 lapsen käytökseen liittyvää väittämää. Annetut vastaukset pisteytetään ja tulokset analysoidaan valmiina olevien ohjeiden mukaan. (Borg 2013.) Tutkimukseemme liittyvät SDQ-kysymykset käsittelivät lapsen prososiaalisuutta, emotionaalisia ongelmia ja ongelmia vertaissuhteissa. Vastausvaihtoehtoja kysymyksiin oli kolme; *Ei päde, pätee jonkin verran ja pätee varmasti*.

Kysymyksistä muodostettiin summamuuttujat, kuten edellisissä alle 3-vuotiaiden temperamenttia mittaavissa kysymyksissäkin. Vastauksille annettiin arvot yhdestä kolmeen, jolloin arvo 1 tarkoitti *ei päde* ja arvo 3 *pätee varmasti*. Arvoista laskettiin keskiarvot.

Prososiaalisuus

Taulukko 5. Vanhempien työajan vaikutus lapsen prososiaalisuuteen

	Puolisoiden yhdistetyt työajat	Vastaajien lukumäärä	Vastausten keskiarvo
prososiaalisuus	Ainakin toisen vanhemman työaika epätyypillinen	135	2,5133
	Molemmat vanhemmat päivätyössä	44	2,5000

3-6-vuotiaiden lasten prososiaalisuutta tutkittiin viiden väittämän avulla, jotka koskivat lapsen auttavaisuutta, kiltteyttä, toisten tunteiden huomioon ottamista ja omien tavaroiden jakamista. Vastaukset olivat hyvin samankaltaisia huolimatta siitä, millaiset työajat vanhemmilla on. Lapset ovat vanhempien mukaan esimerkiksi varsin kilttejä pienemmille lapsille ja valmiita auttamaan itsensä loukanneita tai poissa tolaltaan olevia.

Emotionaaliset ongelmat

Taulukko 6. Vanhempien työajan vaikutus lapsen emotionaalisiin ongelmiin

	Puolisoiden yhdistetyt työajat	Vastaajien lukumäärä	Vastausten keskiarvo
emotionaaliset ongelmat	Ainakin toisen vanhemman työaika epätyypillinen	135	1,2178
	Molemmat vanhemmat päivätyössä	44	1,2000

Lasten emotionaalisia ongelmia kartoitettiin viidellä väittämällä, jotka liittyivät lapsen alakuloisuuteen, huoliin ja pelkoihin, hermostuneisuuteen uusissa tilan-

teissa sekä fyysisiin oireisiin kuten päänsärkyyn tai vatsakipuun. Molemmat vastaajaryhmät olivat sitä mieltä, että lapsilla ei juurikaan ole emotionaalisia ongelmia, jotka näyttäytyisivät fyysisinä oireina tai käyttäytymisenä.

Vertaissuhdeongelmat

Taulukko 7. Vanhempien työajan vaikutus lapsen vertaissuhdeongelmiin

	Puolisoiden yhdistetyt työajat	Vastaajien lukumäärä	Vastausten keskiarvo
vertaissuhdeongelmat	Ainakin toisen vanhemman työaika epätyypillinen	135	1,3615
	Molemmat vanhemmat päivätyössä	44	1,2227

Lasten vertaissuhdeongelmien olemassaoloa selvitettiin viiden väittämän avulla. Ensimmäinen väittämä koski lapsen halua leikkiä yksin. Toisessa väittämässä kartoitettiin, onko lapsella vähintään yksi hyvä ystävä. Seuraavissa väittämissä kysyttiin onko lapsi pidetty toisten lasten keskuudessa tai joutuuko hän kiusatuksi. Viimeisessä väittämässä selvitettiin, tuleeko lapsi paremmin toimeen aikuisten kuin toisten lasten kanssa.

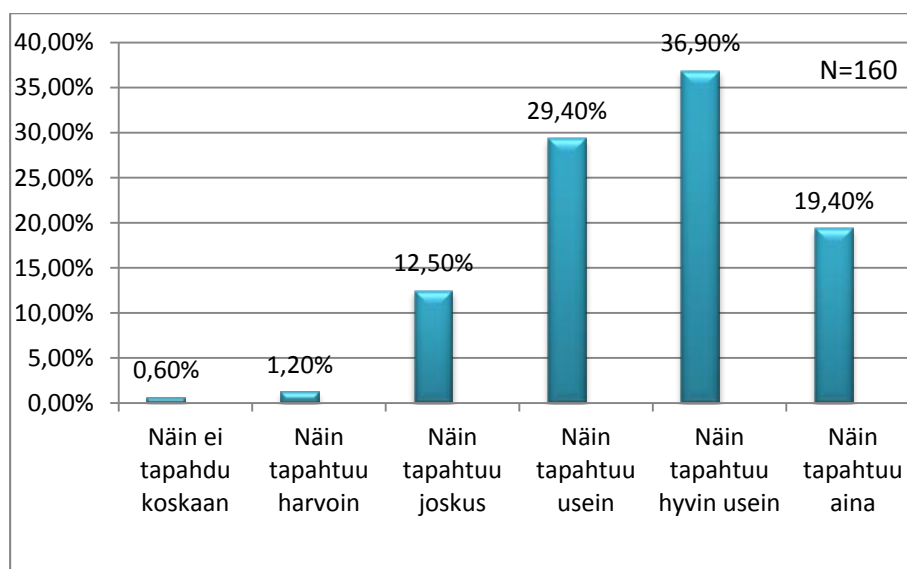
Kuten taulukosta 7 voi huomata, vanhempien vastaukset eroavat toisistaan. Jos ainakin toinen vanhemmista työskenteli epätyypilliseen työaikaan, lapsella oli päivätyötä tekevien vanhempien lapsiin verrattuna enemmän ongelmia vertaissuhteissa. Ero on tilastollisesti merkittävä, sillä t-testin antama arvo on 0,007, mikä on huomattavasti alle 0,05.

7.3 Lapsen viihtyvyys vuorohoidossa

Vanhempien kyselyyn oli sisällytetty osio, jossa selvitettiin vuorohoidossa olevien lasten viihtyvyyttä hoitopaikassaan. Samat kysymykset kysyttiin myös päi-

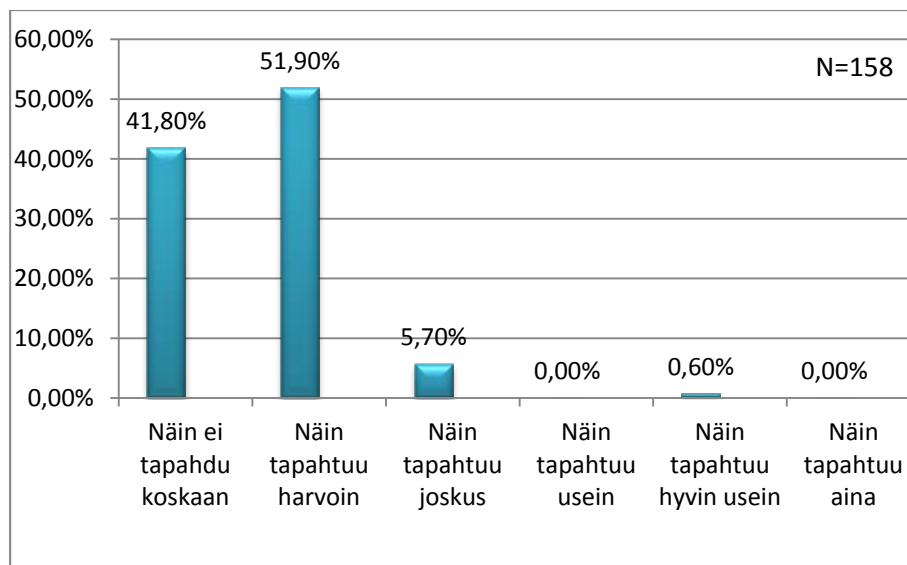
vähoidossa olevien lasten vanhemmilta, mutta merkittäviä eroja vastausten välillä ei löytynyt hoitopaikasta riippuen. Tästä syystä keskityimme vastauksissa lähinnä vuorohoitopalveluita käyttävien vanhempien vastauksiin. Kysymyksiä oli viisi, joissa jokaisessa kuusi eri vastausvaihtoehtoa; *Näin ei tapahdu koskaan, näin tapahtuu harvoin, näin tapahtuu joskus, näin tapahtuu usein, näin tapahtuu hyvin usein ja näin tapahtuu aina.*

Kuvio 1. Lapseni nauttii hoitoon menemisestä

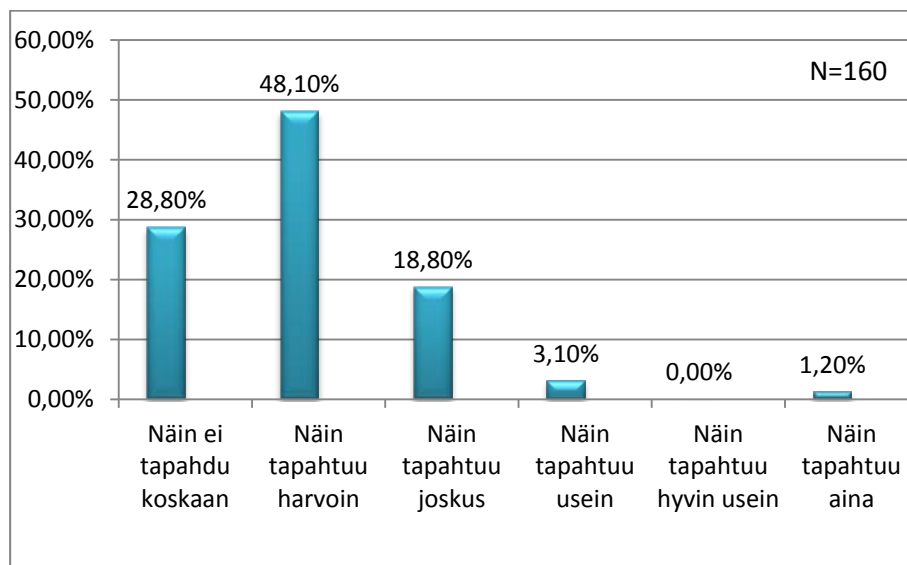
Kuten kuviosta 1 ilmenee, lapset pääosin nauttivat vuorohoitoon menemisestä. Huolimatta siitä, että vuorohoitoon meneminen mihin vuorokaudenaikaan tahansa saattaa tuntua lapsesta vaikealta, näin ei tulosten mukaan kuitenkaan ole. Kaikista vastaajista vain kolme vanhempaa kokee, että lapsi ei koskaan nauti tai nauttii vain harvoin hoitoon menemisestä.

Kuvio 2. Lapseni pyrkii välttämään kontaktia muiden lasten kanssa

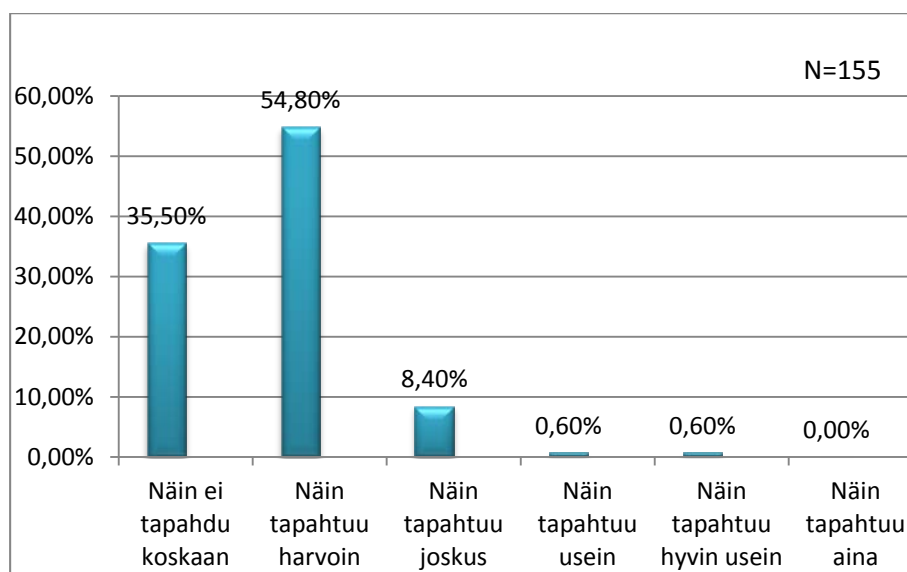
Tulosten mukaan (Kuvio 2) lapset ovat mielellään vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa eivätkä he pyri välttämään muiden seuraa. Jopa 148 vanhempaa oli vastannut, että lapsi ei koskaan pyri välttämään kontaktia muiden kanssa tai näin tapahtuu vain harvoin. Vain kymmenen vanhemman vastauksesta kävi ilmi, että heidän lapsensa välttelee joskus tai hyvin usein toisia lapsia.

Kuvio 3. Lapseni on vaikea hyvästellä vanhempansa, hän on ahdistunut tai lohduton

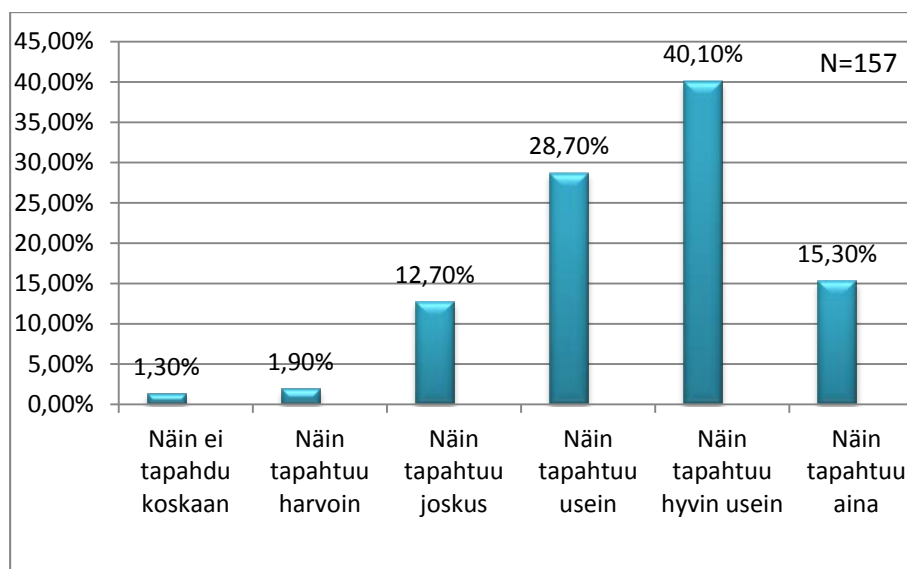
Vanhempien mukaan lapset jäävät vuorohoitoon pääosin hyvillä mielin, eivätkä koe vaikeaksi hyvästellä vanhempiaan. Kuviosta 3 on kuitenkin nähtävissä, että 18,80 prosenttia vanhemmista kokee vuoropäiväkotiin tulotilanteen joskus vaikeana lapselle. Kuitenkin vain pienelle osalle lapsista hoitoon jääminen on aina vaikeaa.

Kuvio 4. Lapseni ei tunne oloaan vapautuneeksi ryhmässä

Kuvio 4 osoittaa, että vuoropäivähoidossa olevien lasten on helppo toimia vapautuneesti ryhmässä. Vaikka vuoropäivähoidossa ryhmän jäsenet vaihtuvat usein ja lapset ovat eri aikoihin hoidossa, ei tämä näytä vaikuttavan lapsen käyttäytymiseen ryhmässä. Verrattaessa päivähoitopalveluita käyttäneiden vastauksiin (N=135), käy tuloksista ilmi, että 17 prosenttia oli valinnut vastausvaihtoehdon *näin tapahtuu joskus*, mikä on suurempi määrä kuin vuorohoidossa. Tästä voisi päätellä, ettei ryhmän vaihtuvuudella ole ainakaan negatiivista merkitystä lapsen vapautuneisuuteen ryhmässä.

Kuvio 5. Lapseni saa henkilökohtaista huomiota lastenhoidon ammattilaiselta

Vanhempien mukaan lapset saavat melko paljon henkilökohtaista huomiota vuoropäiväkodin henkilökunnalta. 15,9 % vanhemmista on kuitenkin sitä mieltä, että lapsi saa riittävästi henkilökohtaista huomiota hoitopaikassa vain joskus, harvoin tai ei koskaan.

7.4 Yhteistyö vuorohoidon kanssa

Teimme vertailua ristiintaulukoinnin avulla vanhempien tyytyväisyydestä kasvatuskumppanuuteen tavallisessa päivähoidossa sekä vuoropäivähoidossa. Valitsimme vertailuun ainoastaan ne vastaajat, joiden lapsi/lapset olivat päiväkodissa tai vuoropäiväkodissa. Kaikista vastaajista (N=302) vuorohoitopalveluita käytti 53,6 prosenttia ja päivähoitopalveluita 46,4 prosenttia.

Kasvatuskumppanuuteen liittyviä kysymyksiä oli yhdeksän ja jokaisessa oli viisi eri vastausvaihtoehtoa; *Olen täysin eri mieltä, olen eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, olen samaa mieltä sekä olen täysin samaa mieltä.* Yhtä kysymystä lukuun ottamatta vastauksissa ei ilmennyt merkittäviä eroja päivähoidossa ja vuorohoidossa olevien lasten vanhempien välillä. Tästä syystä olemme valinneet käsitte-

lyyn ainoastaan vuorohoitopalveluita käyttävien vanhempien vastaukset niiden kysymysten kohdalla, joissa eroja ei ollut.

Ensin vastaajilta kysyttiin yhteistyöstä hoitopaikan työntekijöiden kanssa. Suurin osa vastaajista (87,5%) oli samaa mieltä tai täysin samaa mieltä siitä, että he keskustelevat ammattilaisten kanssa lapsen hoitoon, kasvatukseen ja kehitykseen liittyvistä asioista. Vaikka vanhemmat keskustelivat hoitopaikan henkilökunnan kanssa lapsen asioista, eivät he olleet yhtä vakuuttuneita siitä, että heidän mielipidettään näihin asioihin liittyen kuitenkaan kysytään. Vastaajista kaksi kolmasosaa (68,9%) koki saaneensa tukea lapsen käyttäytymiseen liittyvissä pulmissa silloin kun sitä tarvitsivat.

Vanhemmista lähes kaikki (94,4%) kertoivat kunnioittavansa hoitopaikan ammattihenkilökuntaa. Valtaosa (74%) koki myös olevansa arvostettu ammattilaisten silmissä, vaikkakin huomattava määrä (22,8%) valitsi vastausvaihtoehdon *ei samaa eikä eri mieltä*. Enemmistö vastaajista (84,4%) oli sitä mieltä, että ammattilaiset ottavat huomioon sen, mitä vanhemmalla on sanottavana. Vanhemmat kokivat, että he pystyvät kertomaan oman huolensa lapsesta ammattilaisille ja olivat myös tyytyväisiä siihen, että ammattilaiset tuovat rehellisesti esille lapseen liittyvät huonotkin uutiset.

Taulukko 8. Tunnen itseni tervetulleeksi lapseni hoitopaikkaan

	Olen täysin eri mieltä	Olen eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Olen samaa mieltä	Olen täysin samaa mieltä
Vuorohoito	0,0	3,7	11,2	45,3	39,8
Päivähoito	2,3	0,8	3,8	39,8	53,4

Selkein ero vuorohoidon ja päivähoidon välillä tuli esille viimeisessä kysymyksessä, jossa tiedusteltiin tuntevatko vanhemmat itsensä tervetulleeksi lastensa

hoitopaikkaan. Taulukosta 8 on nähtävissä, että vuoropäiväkodissa vanhemmat kokivat keskimäärin olevansa vähemmän tervetulleita kuin päiväkodissa. Päivähoitopalveluita käyttävien vanhempien vastaukset painottuivat vuorohoitopalveluita käyttäviä useammin *olen samaa mieltä* ja *olen täysin samaa mieltä* -kohtiin. Ero on tilastollisesti merkittävä, sillä tulos ”khi-toiseen testissä” jää huomattavasti alle 0,05 raja-arvon ollen vain 0,005.

Vanhemmuuden tukeminen

Vuoro- ja päivähoitoa käyttäviltä vanhemmilta kysyttiin kahdessa kysymyksessä mielipiteitä myös omaan jaksamiseen ja kasvatusvastuuseen liittyen. Kysymyksissä oli vaihtoehtona viisiportainen jana, jonka toisessa päässä oli vastauksena; *olen tyytymätön, tämä ei suju hyvin, tämä on ongelma* ja toisessa päässä *olen tyytyväinen, tämä sujuu hyvin, tämä ei ole ongelma*. Sekä vuorohoidon että päivähoidon osalta omaa jaksamista koskevat vastukset jakautuivat melko tasaisesti janan keskiosalle. Tyytymättömyytensä ilmaisi 8,8 prosenttia vastaajista (N=295) ja täysin tyytyväisiä oli 9,8 prosenttia.

Toisessa kysymyksessä selvitettiin vanhempien tyytyväisyyttä lapsen hoitopaikasta saatuun vanhemmuuden tukeen ja vastuun jakamiseen liittyen. Sekä vuorohoidossa että päivähoitossa vastauksista (N=208) 79,9 prosenttia painottui janan keskiosaan. Erot löytyivät kuitenkin tyytymättömien ja tyytyväisten väliltä. Vuorohoitopalveluita (N=113) käyttävistä jopa 13,3 prosenttia vastasi olleensa tyytymätön saatuun tukeen kun vastaava luku päivähoitossa (N=95) puolella oli 6,3 prosenttia. Vuorohoidossa tyytyväisyys oli matalampi (8,8 %) kun päivähoitossa tyytyväisiä oli 15,8 prosenttia. Näiden vastausten osalta ”khi-toiseen testiin” antama arvo on 0,018, joten tulos on myös tilastollisesti merkittävä.

8 Pohdinta

Tämä tutkimus on tuottanut mielenkiintoisia tuloksia liittyen niihin vaikutuksiin, joita vuorotyöllä ja vuorohoidolla on lapsen sosioemotionaaliseen hyvinvointiin. Pohdinnassa tarkastelemme vielä tutkimusongelmaamme sekä käsittelemme kriittisesti pohtien keskeiset tutkimustulokset. Vertailemme myös saamiamme tuloksia aiempiin tutkimustuloksiin. Pohdinnan lopussa olemme miettineet tutkimuksen toteutukseen liittyviä seikkoja sekä listanneet muutamia ajatuksia siitä, millä tavoin aihetta voisi jatkossa tutkia lisää.

8.1 Tutkimustulosten arviointi ja johtopäätökset

Tutkimuksemme päätehtävänä oli löytää vastaukset neljään tutkimusongelmaan. Ensinnäkin selvitimme millaisena vuorotyötä tekevien vanhempien lasten sosioemotionaalinen hyvinvointi näyttäytyy ja miten se eroaa päivätyötä tekevien vanhempien lasten sosioemotionaalisesta hyvinvoinnista. Selvitimme myös vanhempien näkemyksiä lastensa viihtyvyydestä vuorohoidossa. Lopuksi halusimme saada tietoa siitä, millaiseksi vanhemmat kokevat yhteistyön vuorohoidon kanssa. Koska tutkimusta vanhempien käsityksestä alle kouluikäisten lastensa sosioemotionaalisesta hyvinvoinnista vuorohoitoon liittyen ei ole aikaisemmin juurikaan tehty, olemme pystyneet tuottamaan uutta tietoa tällä tutkimuksella osana Perheet 24/7 -hanketta.

Vastauksia tutkimuksen web-kyselyyn palautui siis kaikkiaan 483 kappaletta. Vastaajat olivat iältään 22–57-vuotiaita, pääosin naisia. Vastaajista neljä viidestä eli kyselyhetkellä avio- tai avoliitossa. Valtaosa vastanneista oli suorittanut ylioppilastutkinnon/ammattillisen perustutkinnon tai alemman/ylemmän korkeakoulututkinnon ja lähes kaikki työskentelivät normaalissa palkkatyössä. Neljäsosa työskenteli päivätyössä, hieman vajaalla puolella työnteko ajoittui kahteen tai kolmeen vuoroon tai oli epäsäännöllistä. Vastaajien puoliset olivat myös pää-

asiassa normaalia palkkatyötä tekeviä ja heistä kolmasosalla työaika poikkesi päiväsaikaan tehtävästä työstä.

Lasten sosioemotionaalinen hyvinvointi näyttäytyi vuorotyötä tekevien vanhempien vastausten mukaan varsin hyvänä. Lapset olivat hyvinvoivia ja viihtyivät hoitopaikassaan, vaikka hoitoajat olivatkin usein epäsäännöllisiä. Päivätyötä tekevien vanhempien näkemys lastensa sosioemotionaalisesta hyvinvoinnista oli hyvin samankaltainen. He arvioivat lapsillaan olevan harvemmin ongelmia vertaissuhteissa verrattuna vuorotyötä tekeviin vanhempiin. Muuten erot olivat hyvin pieniä. Myös yhteistyö vuorohoidon kanssa sujui vanhempien mukaan lähes ongelmitta, vaikka osa vastaajista kaipasi enemmän yhteistyötä vanhemmuuden vastuun jakamisessa.

Vanhempien työajalla ei ollut tutkimuksen mukaan vaikutusta alle 3-vuotiaan lapsen temperamenttiin sosiaalisuuden tai emotionaalisuuden osalta. Vanhemmat näkivät lapsensa melko sosiaalisina ja seurallisina, eivätkä lapset heidän mukaansa reagoineet voimakkaasti tai itkeneet usein. Sen sijaan perheissä, joissa ainakin toinen vanhempi työskenteli epätyypillisinä työaikoina, oli lasten aktiivisuudessa havaittavissa pieni, muttei tilastollisesti merkittävä, ero päivätyötä tekevien vanhempien lapsiin verrattuna. Vuorotyötä tekevien vanhempien lapset vaikuttavat olevan energisempiä, liikkuvaisempia ja pitävän aktiivisemmista leikeistä. Vanhempien työn aiheuttama epäsäännöllinen elämänrytmi saattaa olla syynä lisääntyneeseen levottomuuteen, joka näkyy aktiivisuutena.

3-6-vuotiaiden lasten persoonallisuutta ilmentävät prososiaalisuus ja emotionaaliset ongelmat näyttäytyivät vastauksissa hyvin samanlaisina riippumatta vanhemman työajasta. Prososiaalisuus ilmeni muun muassa lapsen auttavaisuutena ja kiltteytenä toisia kohtaan. Lapsilla ei tutkimuksen mukaan ollut emotionaalisia ongelmia, jotka näkyisivät esimerkiksi alakuloisuutena, pelokkuutena tai fyysisinä oireina. Tutkimustuloksissa nousi esiin ero vuorotyötä ja päivätyötä tekevien vanhempien vastausten välillä 3-6-vuotiaiden lasten vertaissuhdeongelmiin liit-

tyen. Jos ainakin toinen vanhempi työskenteli epätyypillisenä työaikana, lapsilla oli merkittävästi enemmän ongelmia vertaissuhteissa. Emme ole kuitenkaan määritelleet SPPS - analyysissä näiden kysymysten osalta sitä, mikä lapsen hoitomuoto on. Tästä syystä emme tiedä, onko lapsi vuorohoidossa vai päiväkodissa tai hoidossa ollenkaan. Kuten meidän tutkimuksestamme, myös Kari-Vanhatalon & Pukkilan (2013, 60) tutkimuksesta löytyy tilastollisesti merkittävä yhteys vanhempien tekemän vuorotyön ja lasten vertaissuhdeongelmien väliltä.

Mikäli lapsi on vuorohoidossa, vertaissuhdeongelmat voivat johtua esimerkiksi siitä, että ryhmän jäsenet vaihtuvat jatkuvasti, eikä lapsen paras ystävä välttämättä ole hoidossa samaan aikaan lapsen kanssa. Ystävyys-suhteita voi olla hankalampaa luoda, kun kavereita näkee harvemmin. Myös Kaiposen tutkielmasta käy ilmi, että vuorohoito luo haasteita vertaissuhteisiin liittyen. Ongelmia aiheuttaa esimerkiksi hoitoaikojen riippuvuus vanhempien työvuoroista, jolloin vanhemman työ vaikuttaa myös lasten sosiaalisiin suhteisiin. Toiset lapset kokevat päiväkotiin menemisen kurjana, jos tietty kaveri ei ole paikalla, mutta toisilla kaveripiiri on niin laaja, ettei yhden ystävän poissaolo haittaa. (Kaiponen 2005, 54–55.)

Vaikka lapsi ei olisi vuorohoidossa, mutta perheessä toinen vanhempi tekee vuorotyötä, on arki mitä todennäköisimmin epäsäännöllisempää kuin päivätyössä käyvien vanhempien perheillä. Mikäli lapsi on päivähoidossa, vertaissuhdeongelmien syy voi löytyä siitä, että lapsi on hoidossa vain joskus, eikä siksi näe usein päiväkotikavereitaan. Useissa perheissä lapsi on kotona silloin, kun jompikumpi vanhemmista on kotona, jolloin päiväkotipäiviä tulee vähemmän.

Tutkimuksessamme kävi ilmi, että vanhempien mielestä suurin osa lapsista tulee usein, hyvin usein tai aina mielellään vuorohoitoon, eikä heillä pieniä poikkeuksia lukuun ottamatta ole vaikeuksia hyvästellä vanhempiaan. Oma olettamuksemme oli, että lapset eivät tulisi kovin mielellään hoitoon esimerkiksi ilta-aikaan tai yöksi. Tutkimuksemme ei kuitenkaan vahvistanut olettamustamme, päinvas-

toin. Myös useiden muiden tutkimuksen perusteella lapset tulet yleensä mielellään hoitoon riippumatta päivästä tai vuorokaudenajasta. (mm. Väisänen 2003, 82; Solansuu 2013, 70; Forsman 2010, 39). Kaiposenkaan (2005, 48–49) mukaan lapsilla ei ole ongelmia hoitoon menemisessä tai sieltä lähtemisessä, vaikka käykin ilmi, että lasten on hankalaa sopeutua yövuoroihin.

Tutkimuksemme perusteella lapset viettävät mielellään aikaa toisten lasten kanssa. Kääriäisen (2005, 70) mukaan pitkienkin hoitajaksojen aikana lasten viihtyvyyteen auttoi erityisesti kaverit ja se, että oli tekemistä. Lehtomäen tutkimukseen liittyvistä lasten kertomista tarinoista vuorohoitoon liittyen voi kuitenkin päätellä, että vaihtelevat hoitoajat aiheuttavat lapselle myös turvattomuudentunteita, koska lapsi ei voi tietää, onko hoidossa ketään leikkikaveria odottamassa. Lapsi saattaa myös joutua keskeyttämään toisten leikin kysyäkseen, pääseekö leikkiin mukaan, kun tulee eri aikaan hoitoon kuin muut. (Lehtomäki 2013, 51, 58.)

Lapsi kehittää sosiaalisia taitojaan toimimalla ryhmässä (Nurmi ym. 2006, 109–110). Tutkimuksemme mukaan vuorohoidossa oleva lapsi kokee vain harvoin vaikeuksia tuntea oloaan vapautuneeksi ryhmässä, kun taas päivähoidossa se on hieman yleisempää. Tätä tulosta tukee Lönnbladın tutkimus, jossa henkilökunta korosti vuoropäivähoidon merkitystä sosiaalisten taitojen kehittäjänä. Vuorohoidossa lasten hoitoajat vaihtelevat, minkä takia lapset oppivat leikkimään muidenkin kuin parhaan kaverin kanssa. (Lönnblad 2010, 39.)

Tutkimuksessamme kävi ilmi, että suurin osa lapsista saa vanhempien mukaan henkilökohtaista huomiota vuorohoidon henkilökunnalta. Kuitenkin monien vanhempien näkemys oli se, että lapsi saa huomiota vain joskus tai harvemmin. Syynä voi olla se, että vanhempi ei tarkalleen tiedä, mitä vuorohoidossa tapahtuu tai hoitopaikassa työntekijät ovat kiireisiä, jolloin lapsen yksilöllinen huomioiminen ei aina täysin onnistu.

Kasvatuskumppanuus on tärkeä osa varhaiskasvatusta (Järvinen ym. 2009, 118). Henkilökunnan tehtävänä on solmia yhteistyö lapsen vanhempien kanssa, jotta he voisivat yhdessä tukea toisiaan lapsen kasvatuksessa (Koivula 2004, 80). Tutkimuksessamme selvitimme vanhempien kokemuksia yhteistyöstä vuorohoidon kanssa. Halusimme myös vertailla vuorohoitopalveluita käyttävien vanhempien vastauksia päivähoitopalveluita käyttäviin. Tuloksissa näiden ryhmien vastaukset olivat lähes samanlaisia lukuun ottamatta kokemusta siitä, kuinka tervetulleeksi he tunsivat itsensä lastensa hoitopaikkaan. Suurin osa vanhemmista koki pystyvänsä keskustelemaan lapsensa asioista hoitopaikan henkilökunnan kanssa, vaikka heidän mielipidettään näitä asioita koskien ei aina kysytty. Kaksi kolmasosaa vanhemmista sai tukea tarvittaessa lapsensa liittyviin pulmiin. Vanhemmat olivat myös tyytyväisiä siihen, että hoitohenkilökunta ottaa omat huolensa puheeksi. Lähes kaikki vanhemmat kunnioittivat hoitopaikan työntekijöitä ja kokivat myös heidän kunnioittavan itseään. Edellisen kaltaisia tuloksia on saanut myös Forsman (2010, 26–35), joka on tutkinut vanhempien näkökulmaa kasvatuskumppanuuden toteutumista ympärivuorokautisessa hoidossa.

Tutkimuksessamme kävi ilmi, että vuoropäiväkodissa olevien lasten vanhemmat eivät koe itseään yhtä tervetulleiksi lastensa hoitopaikkaan kuin päiväkodissa olevien vanhemmat. Aihetta tutkineen Forsmanin (2010, 32) tuloksissa vanhempien kokemukset olivat sen sijaan pääosin myönteisiä, mutta osa vanhemmista koki, ettei heitä aina tervehditä tuodessaan lapsia hoitoon.

Toisinaan vanhemmat saattavat tuntea riittämättömyyttä omassa vanhemmuudessaan ja arjenhallinnassa (Järvinen ym. 2009, 15). Erityisesti vuorotyöllä koetaan olevan perhe-elämää hankaloittava vaikutus (Hakola ym. 2007, 40-41). Tutkimuksemme mukaan vuorohoidossa olevien lasten vanhemmat olivat tyytymättömämpiä saamaansa vanhemmuuden tukeen kasvatustuun jakamista koskien kuin ne vanhemmat, joiden lapsi on päivähoitossa. Yhtenä syynä tähän voi olla henkilökunnan työvuorojen vaihtelevuus vuoropäiväkodissa, jolloin on vaikeampaa solmia luottamuksellista suhdetta työntekijöihin. Erityisesti lapsen ha-

ku- tai vientitilanteisiin liittyvät keskustelut saattavat jäädä vähäisiksi, jos vastassa on usein eri työntekijä. Forsman (2010, 28) on havainnut, että myös henkilökunnan ja vanhempien kiire ovat kasvatustutkimuksia rajoittavia tekijöitä.

Vaikka vuorotyön koetaan jossain määrin haittaavan perhe-elämää (Hakola ym. 2007, 40–41), merkittävin tulos tämän tutkimuksen perusteella on se, ettei vanhempien työajalla juurikaan ole vaikutusta lapsen sosioemotionaaliseen hyvinvointiin, kun sitä on selvitetty lapsen persoonallisuus- ja temperamenttikysymysten avulla. Vaikka oma oletuksemme tuloksista ei vastannutkaan toteutunutta, on huomioitava, että tulos on siitä huolimatta merkittävä. Kääriäinen (2005, 77) on nostanut esiin ajatuksen siitä, voiko vanhempien myönteisten ajatusten taustalla olla alitajuinen halu nähdä lapsen olo vuorohoidossa hyväksi siitä syystä, ettei heillä ole työaikojen tai hoitopaikan suhteen mitään muita vaihtoehtoja. Tällainen mahdollisuuskin on hyvä tiedostaa, mutta toisaalta tutkittavien määrä omassa tutkimuksessamme on niin suuri, että ”liian positiivisten” vastausten määrä tuskin on tuloksiin merkittävästi vaikuttanut.

Aula (2010) peräänkuuluttaa vanhemman velvollisuuksia huomioida lapsen hyvinvointi työelämän vaatimusten keskellä. Kuitenkin näyttäisi siltä, että lapset voivat hyvin, vaikka vanhemman työn takia elämänrytmi olisikin epäsäännöllinen. Olemmeko siis tehneet väärän oletuksen siitä, että vuorohoito olisi lapselle huonompi vaihtoehto kuin tavallinen päivähoito? Ehkä tärkeämmässä roolissa ovat hyvän ja turvallisen hoidon lapselle takaavat ammattitaitoiset työntekijät kuin se, mihin kellonaikaan lapsi tulee ja milloin hän lähtee.

8.2 Tutkimuksen toteutus ja jatkotutkimusideat

Tämän opinnäytetyön teko on ollut haastava mutta myös antoisa kokemus. Olemme joutuneet suoriutumaan aivan uudentyyppisistä haasteista toteuttaessamme näin laajan ja pitkäkestoisen projektin. Tämän työn parissa on kevät vaihtunut kesään ja siitä jälleen syksyyn ja talveen. Matkalle on mahtunut monenlaisia

tunteita onnistumisesta epätoivoon, onneksi meitä on ollut kaksi niitä jakamassa. Suuren ja korvaamattoman tuen olemme saaneet myös ohjaajaltamme, joka on oikaissut virheitämme ja opastanut oikeaan suuntaan.

Olimme ison haasteen edessä jo tätä työtä aloittaessa. Vaikka tuntuikin toisaalta helpolta lähteä mukaan projektiin, jossa oli tarkat suunnitelmat ja raamit jo valmiiksi tehtyinä, osoittautui se monessa kohtaa myös vaikeaksi. Koska emme itse suunnitelleet aihettamme alusta asti, se tuntui vieraalta. Jouduimme käyttämään paljon aikaa tutustuaksemme Perheet 24/7 -hankkeeseen. Myös valmis kyselytutkimus ja kysymysten läpikäynti tuntui sekavalta, emmekä tienneet miten rajata aineistoa, jotta se vastaisi parhaiten tutkimusongelmiamme. Valmis aineisto helpotti kuitenkin lopulta työtämme, sillä se oli suunniteltu toimivaksi ja luotettavaksi eikä meidän tarvinnut kantaa huolta tutkimusjoukon etsimisestä. Jotkut mielestämme pyörineet kysymykset jäivät kuitenkin vaille vastauksia, sillä tarkentavia kysymyksiä vastaajille oli mahdotonta esittää.

Tutkimukseen vastanneiden määrä on lähes 500, mikä on luotettava määrä vastauksia ja tulokset voidaan sen perusteella yleistää koskemaan koko tutkittavaa ryhmää. On kuitenkin otettava huomioon, että osassa kysymyksistä vastaajien määrä oli huomattavan pieni. Esimerkiksi alle 3-vuotiaiden lasten temperamentipiirteitä koskevissa kysymyksissä vastaajia ryhmässä ”molemmat vanhemmat päivätyössä” oli ainoastaan kuusi kun taas vertailuryhmässä ”ainakin toisen vanhemman työaika epätyypillinen” vastauksia oli 38. Tutkittavien määrä toisessa ryhmässä oli niin pieni, ettei tutkimuksen tuloksia näiden kysymysten osalta voida pitää enää täysin luotettavina.

Tutkimusten tuloksissa on huomioitava myös se, että tulokset ovat vanhempien käsityksiä lastensa hyvinvoinnista. Voi olla, että lapsi itse vastaisi kysymyksiin, kuten omaan viihtyvyyteen vuorohoidossa liittyen, eri tavalla kuin vanhempansa. Vanhemman voi olla vaikea vastata totuudenmukaisesti esimerkiksi kysymyksen siitä, saako lapsi henkilökohtaista huomiota päiväkodissa, koska vanhem-

man vastaus perustuu ainoastaan työntekijöiltä tai lapselta kuultuun kertomukseen. Vanhempi ei ole itse paikalla näkemässä, miten työntekijät huomioivat lasta tai miten lapsi toimii ryhmässä muiden lasten kanssa. Myös Kääriäinen (2005, 77) on huomionnut tämän ongelman ja pohtii, onko vanhemmalla riittävästi tietoa, jotta voisi arvioida vuorohoitoa tarpeeksi kriittisesti.

Tutkimusprosessi noudattaa usein tiettyä kaavaa, jonka alkupisteenä on omaan aihealueeseen perehtyminen ja tehtävän rajaaminen. Seuraavaksi täsmennetään tutkimusongelmat ja suunnitellaan aineiston keruu ennen sen toteuttamista. Kun aineisto on kasassa alkaa tulosten tulkinta ja lopullisen raportin kirjoittaminen. (Hirsjärvi ym. 2009, 65.) Meidän tapauksessamme kaiken lähtökohtana oli valmis aineisto, jonka tueksi aloimme perehtymisvaiheen jälkeen suunnitella teoriaosuutta. Kun teoriaosuus oli saatu valmiiksi, keskityimme aineistoon ja sen rajaamiseen tutkimusongelmiamme vastaavaksi. Aineiston rajaamiseen ja SPSS-analyysihin saimme asiantuntija-apua hankkeen tutkijalta. Projektin viimeiseen vaiheeseen kuului tulosten esittäminen sekä niiden analysointi. Jotta tulokset pysyivät selkeinä, pohdinta erotettiin omaksi osiokseen jolloin myös vertailimme tuloksia aikaisemmissa tutkimuksissa saatuihin tuloksiin.

Tutkimusta tehdessä mieleemme nousi muutamia jatkotutkimusideoita. Perheet 24/7 -hanke on käynnissä vielä vuoden 2014, joten monia siihenkin liittyviä tutkimuksia on varmasti vielä tulossa. Mielestämme olisi kuitenkin mielenkiintoista tutkia tarkemmin lapsen viihtymistä vuorohoidossa. Voisi selvittää esimerkiksi sitä, mitkä asiat lisäävät viihtyvyyttä ja mitkä taas vähentävät sitä. Omassa tutkimuksessamme viihtyvyys oli vain pieni osa, joten paljon tietoa asiasta jäi saamatta. Olisi myös tärkeää antaa ääni lapselle hänen omaa hyvinvointiaan tutkittaessa. Tässä tapauksessa tutkimuksen voisi rajata koskemaan ainoastaan 4-6-vuotiaita, sillä nuoremmilta luotettavan aineiston kerääminen voi olla hyvin haastavaa.

Tutkimuksessamme nousi esiin lasten vertaissuhdeongelmat, jotka näyttäytyivät perheissä, joissa toinen vanhemmista työskenteli epätyypilliseen työaikaan. Kuitenkin jo tulosten pohdinnassa totesimme, emme tiedä olivatko lapset vuorohoidossa, päivähoitossa vai hoidettiin heitä kotona. Tästä aihepiiristä saisi varmasti mielenkiintoista tutkimusta, jossa vertaissuhdeongelmia ja niiden ilmenemistä selvitettäisiin tarkemmin.

Viimeinen jatkotutkimusideamme liittyy yksinhuoltajaperheisiin ja siihen, vaikuttaako vuorotyötä tekevän vanhemman yksinhuoltajuus lapsen hyvinvointiin. Tutkimuksessamme oli mukana yksinhuoltajaperheitäkin, mutta emme tarkoituksella vertailleet heitä omana ryhmänään muihin vastanneisiin, sillä muuten aineistoa olisi kertynyt liian paljon. Lapsen hyvinvointia voisi myös tarkastella kokonaisvaltaisemmin sillä lapsi on fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen kokonaisuus, joka tuntee ja reagoi ympäristöönsä kaikilla aisteillaan.

LÄHTEET

A 16.3.1973/239. Asetus lasten päivähoidosta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 27.8.2013.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1973/19730239>

Aaltonen, M., Ojanen, T., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2006. Lapsen aika. 6.–10. p. Helsinki: WSOY.

Ahvenainen, O., Ikonen, O. & Koro, J. 1994. Erityispedagogiikka 2. Erityiskasvatuksen käytäntö. WSOY.

Alasuutari, M. 2003. Kuka lasta kasvattaa? Helsinki: Gaudeamus.

Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 2002. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Helsinki: WSOY.

Aula, M. K. 2010. Mitä 24/7 –yhteiskunta tarkoittaa lasten kannalta? Lapsiasia-valtuutettu. Viitattu 24.11.2013.

<http://www.lapsiasia.fi/nyt/puheenvuorot/kirjoitukset/kirjoitus/-/view/1507536>

Borg, A. 2013. Vahvuudet ja vaikeudet –kysely. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 24.11.2013. http://www.thl.fi/fi_FI/web/lastenneuvola-fi/ohjeet/menetelmat/psykososiaalinen/vahvuudet

Buss, A. H. 1989. Temperament as Personality Traits. Teoksessa Temperament in Childhood. Toim. G. A. Kohnstamm, J. E. Bates & M. K. Rothbart. West Sussex, England: John Wiley & Sons, 49-58.

Buss, A. H. & Plomin, R. 1984. Temperament: Early developing personality traits. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Forsman, H. 2010. "On joku paikka mihin turvautua" Kasvatuskumppanuus ympärivuorokautisessa päivähoidossa vanhempien näkökulmasta. Opinnäytetyö. Metropolia ammattikorkeakoulu: Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi AMK. Viitattu 25.11.2013.

<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/22059/kasvatuskumppanuus.pdf?sequence=1>

Färkkilä, N., Kahiluoto, T. & Kivistö, M. 2006. Lasten päivähoidon tilannekatsaus. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:16. Viitattu 27.8.2013.

<http://pre20090115.stm.fi/hl1147933743069/passthru.pdf>

- Hakola, T., Hublin, C., Härmä, M., Kandolin, I., Laitinen, J. & Sallinen, M. 2007. Toimivat ja terveet työajat. 2. uud. p. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Harris, J.R. 2000. Kasvatuksen myytti. 2. p. Helsinki: ART HOUSE.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Härmä, M., Kandolin, I., Sallinen, M., Laitinen, J. & Hakola, T. 2011. Hyvinvointia vuorotyöhön. 10. uud. p. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Jyväskylän kaupunki 2013. Jyväskylän vuorohoito. Viitattu 27.8.2013
<http://www.jyvaskyla.fi/paivahoito/vuorohoito>, vuorohoidon linjaukset.
- Jyväskylän yliopisto 2013. Survey. Viitattu 7.11.2013.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmäpolkuja>, menetelmäpolku, tutkimusstrategiat, survey.
- Järvinen, M., Laine, A., & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Kaiponen, S. 2005. Ympäri vuorokautisen päiväkodin arki. Tapaustutkimus päiväkirjojen kuvailemana. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Varhaiskasvatuksen laitos. Viitattu 24.11.2013.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18200/URN:NBN:fi:jyu-2006184.pdf?sequence=1>
- Kari-Vanhatalo, P. & Pukkila, H. 2013. Vanhempien epätyypillisten työaikojen yhteys kouluikäisen lapsen psyykkiseen hyvinvointiin. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Opettajankoulutuslaitos. Viitattu 24.11.2013.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42110/URN:NBN:fi:jyu-201309082261.pdf?sequence=1>
- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2011. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. 6. uud. p. Helsinki: Stakes.
- Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoidon diskursiivisilla näyttämöillä. Väitöskirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimus 72/2012.
- Keltikangas-Järvinen L. 1994. Hyvä itsetunto. 3. p. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2004. Temperamentti – ihmisen yksilöllisyys –. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2006. Temperamentti ja koulumenestys. Helsinki: WSOY.

- Keltikangas-Järvinen, L. 2009. Temperamentti – persoonallisuuden biologinen selkäranka. Teoksessa Meitä on moneksi: persoonallisuuden psykologiset perusteet. Toim: R-L. Metsäpelto ja T. Feldt. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Kinnunen, U. & Mauno, S. 2002. Työ ja perhe-elämä vanhempien ja lasten näkökulmasta. Teoksessa Perhe ja vanhemmuus: Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Toim. A. Rönkä & U. Kinnunen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Koivula, M. 2004. Vanhempien kokemuksia perhetyöstä päiväkodissa. Teoksessa Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Toim. S. Keskinen ja H. Virjonen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Kokko, K. 2009. Aggressiivisuus persoonallisuuteen liittyvänä toimintatapana. Teoksessa Meitä on moneksi: persoonallisuuden psykologiset perusteet. Toim: R-L. Metsäpelto ja T. Feldt. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kronqvist, E-L. & Pulkkinen, M-L. 2007. Kehityopsykologia – Matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- KvantiMOTV. 2004. Ristiintaulukointi. Viitattu 6.11.2013.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/ristiintaulukointi/ristiintaulukointi.html>
- KvantiMOTV. 2009. Summamuuuttuja. Viitattu 31.10.2013.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/summamuuttujat/summamuuttuja.html>
- Kääriäinen, P. 2005. Niitä lapsia tulee ja niitä lähtee, niitä tulee ja niitä lähtee – Vuorohoidon laatu lasten kokemana. Pro-gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto, varhaiskasvatuksen laitos. Viitattu 28.11.2013.
https://docs.google.com/viewer?url=https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18198/URN_NBN_fi_jyu-2005303.pdf?sequence=1
- L 19.1.1973/36. Laki lasten päivähoitosta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 27.8.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036#L4P27>
- L 9.8.1996/605. Työaikalaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 10.9.2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960605>

- Lammi-Taskula, J. & Varsa, H. 2001. Vanhemmuuden aika: Vanhemmuuden tukemisen käytännöt ja haasteet osana neuvoloiden ja päiväkotien työtä. Helsinki: Stakes.
- Lehtomäki, M. 2013. Lasten tarinoita vuorohoitokontekstissa. Tulkintoja turvallisuuden ja turvattomuuden kokemuksista. Varhaiskasvatustieteen pro gradu - tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Kasvatustieteiden laitos. Viitattu 24.11.2013. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41542/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201305221755.pdf?sequence=1>
- Lönblad, H-M. 2010. NÄKÖKULMIA ALLE KOLMIVUOTIAIDEN LASTEN AMMATILLISEEN VUOROHITOON. Opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu: Sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 28.11.2013. https://docs.google.com/viewer?url=http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/25285/Lonnblad_Heidi-Maria.pdf?sequence=1
- Malinen, K. 2013. Perheet 24/7 –hankkeen tutkija. Suullinen tiedonanto 4.11.2013.
- Metsämuuronen, J. 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteen ihmistieteissä. Opiskelijalaitos. 3. uud. p. Helsinki: International Methelp Ky.
- Metsäpelto, R-L. & Feldt, T. 2009. Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Monto, E. & Simojoki-Tavi, H. 2005. Perhetyö ja puheeksiottaminen päivähoidossa: Kontulan varhaisen tuen hankkeen loppuraportti. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä 2005:7. Viitattu 2.9.2013. https://docs.google.com/viewer?url=http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/fabe6c004a1563cb9687f6b546fc4d01/7_perhetyo.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=fabe6c004a1563cb9687f6b546fc4d01
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Nurmiranta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. 2009. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Helsinki: Kirjapaja.
- Nurmiranta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. 2011. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. 3. p. Helsinki: Kirjapaja.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013. Päivähoito on osa varhaiskasvatusta. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 24.11.2013. <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/varhaiskasvatus/?lang=fi>

Ovaska, M. 2004. Päiväkotihenkilökunnan näkemyksiä perhetyöstä ja Kasvuntarve-projektista. Teoksessa Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Toim. S. Keskinen ja H. Virjonen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Peltomaa, H., Mattila, A., Ahokas, A., Apponen, O., Hedman, A., Hongisto, S., Rytönen, O. & Seitola, T. 2009. Psykologian verkot: lukion johdantokurssi. 1. uud. p. Kerava: Opintoverkko.

Perheet 24/7 2012. Lasten sosio-emotionaalinen hyvinvointi ja perheen arki 24/7-taloudessa. Hankkeen tiivistelmä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 6.11.2013.

http://www.jamk.fi/download/36907_Perheet_247_tiivistelma_logolla_2012.pdf

Perheet 24/7 2013. Perheet 24/7 –tutkimuksen tuloksia. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 6.11.2013.

http://www.jamk.fi/download/41266_perheet_24-7_raportti.pdf

Petäjaniemi T. & Pokki, S. 2010. Selvitys päivähoiton ja varhaiskasvatuksen asemasta valtionhallinnossa. Sosiaali- ja terveysministeriö & Opetusministeriö. Viitattu 27.8.2013.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39502&name=DLFE-11013.pdf

Pihlaja, P. & Viitala, R. 2005. Erityiskasvatus varhaiskasvatuksessa. 1.-2. p. Helsinki: WSOY.

Pikaohjeita SPSS:lle. 2010. Viitattu 7.11.2013.

<http://www.helsinki.fi/~reunamo/opetus/spssohje.htm>

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Finn Lectura.

Rönkä, A. & Kinnunen, U. 2002. Perhe ja vanhemmuus: Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. 2009. Pikkulapsiperheiden arjen paletti. Teoksessa Perhe-elämän paletti: Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Toim. A. Rönkä, K. Malinen ja T. Lämsä. Jyväskylä: PS-kustannus, 11–19.

Rönkä, A. & Tammelin, M. 2012. Työtä kellon ympäri. Talentia. Viitattu 27.8.2013.

http://www.talentia-lehti.fi/lehti/puheenvuorot?2868_m=3214

Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Schaffer, H.R. 2006. Key concepts in developmental psychology. SAGE Publications Ltd.

Silvén M. & Kouvo, A. 2010. Vuorovaikutus, varhainen kiintymyssuhde ja psyykinen hyvinvointi. Teoksessa Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Toim. M. Silvén. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

Solansuu, S. 2013. KOTONA SAA ILOITA JA KIUKUTELLA - Tunteet vuorohoidossa olevalla lapsella. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu: Sosiaalialan koulutusohjelma, sosiaali-, terveys ja liikunta-ala. Viitattu 28.11.2013.
https://docs.google.com/viewer?url=http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/62586/solansuu_suvi.pdf?sequence=1

THL 2010. Lasten päivähoido 2010 –Kuntakyselyn osaraportti. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 24.11.2013.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80052/Tr37_11.pdf?sequence=1

Thomas, A & Chess, S. 1977. Temperament and Development. New York: BRUNNER/MAZEL.

Tilastokeskus. 2010. Työvoimatutkimus. Viitattu 7.9.2013.
http://tilastokeskus.fi/til/tyti/2010/16/tyti_2010_16_2011-11-01_kat_003_fi.html

Valtari, M. 2006. SPSS-perusteet. SPSS:n versio 14. Opas. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Tieto- ja viestintäteknikka. Viitattu 29.10.2013.
<https://docs.google.com/viewer?url=http://www.helsinki.fi/~komulain/Tilastokirjat/04.%20Valtari-Spss-opas.pdf>

Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. 2002. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 2.9.2013.
<https://docs.google.com/viewer?url=http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/varhais2/kasvatus.pdf>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakes. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.

Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Silvén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006. Lapsuus – erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Väisänen, T. 2003. Aamusta iltaan ja yötä myöten – lapsen arki vuorohoidossa. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma. Oulun yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunta, Kajaanin opettajakoulutusyksikkö, varhaiskasvatuksen koulutus. PDF-tiedosto. Viitattu 24.11.2013. <http://www.verve.fi/Link.aspx?id=1020396>